

PAPER DETAILS

TITLE: Alak Sûresinin Meâlinde ve Yorumunda Anlam ve Dil Estetigi Açısından Gözetilmesi
Gereken İlkeler

AUTHORS: Ali Rıza GÜNES

PAGES: 72-111

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2599723>

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi Dergisi
The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Alak Sûresinin Meâlinde ve Yorumunda Anlam ve Dil Estetiği
Açısından Gözetilmesi Gereken İlkeler

Principles to be Considered in Terms of Meaning and Linguistic
Aesthetics in the Translation and Interpretation of Sûra al-Alaq

Yazar/ Author

Ali Rıza GÜNEŞ

Dr. Milli Eğitim Bakanlığı, Kahramanmaraş / TÜRKİYE

arizagunes@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-0298-5646>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi /Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 16/08/2022

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 29/12/2022

Makale Yayın Tarihi: 31/12/2022

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Aralık/ December

Yıl/Year: 20 **Sayı/Issue:** 40 **Sayfa /Page:** 72-111

Atıf/Citation: Güneş, Ali Rıza. "Alak Sûresinin Meâlinde ve Yorumunda Anlam ve Dil Estetiği Açısından Gözetilmesi Gereken İlkeler". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (Aralık 2022), 72-111.

<https://doi.org/10.35209/ksuifd.1162887>

- Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

**Alak Sûresinin Meâlde ve Yorumunda Anlam ve Dil Estetiği
Açısından Gözetilmesi Gereken İlkeler**

Öz

Bu çalışmada Alak sûresi, meâlde ve yorumda anlam ve dil estetiğinin gözetilmesi açısından ele alınmaktadır. Çalışma boyunca tefsir kaynaklarındaki görüşlerden mümkün olduğu kadar faydalanılmaktadır. Sûre, yöntem açısından iki bölümde incelenmektedir: 1. Meâlde ve yorumda gözetilmesi gereken ilkeler. 2. Bu ilkelerin çeviride ve yorumda uygulanması. Uygulama bölümünde sûre; metin, meâl, analiz ve yorum sistematigiyle şekillenmektedir. Alak sûresinin âyet sonlarındaki ses uyumları, meâle yaklaşık bir âhenkle aktarılmaya çalışılmaktadır. Sûrenin, kısa ve bütüncül yorumlarla daha iyi anlaşılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Sure, Alak, Anlam, Dil Estetiği.

Principles to be Considered in Terms of Meaning and Linguistic Aesthetics in the Translation and Interpretation of Sûra al-Alaq

Abstract

In this study, sûra al-Alaq is discussed in terms of meaning and eloquence (language aesthetics). In the study, the opinions in the sources of tafsir are used as much as possible. The sûra is dealt with in two parts in terms of method. The first is the principles to be observed in translation and interpretation. The second is the execution of these principles in translation and interpretation. In the application part of sûra al-Alaq, the text is shaped by the systematic of translation, analysis and interpretation. An attempt is made to translate the sound harmonies at the end of the verses of sûra al-Alaq into Turkish with an approximate harmony. The aim is to better understand the sura through short and holistic interpretations.

Keywords: tafsir, sûra al-Alaq, meaning, eloquence.

Giriş

Hız. Peygamber, Nebî olmadan önce Hira/Arayış mağarasına tefekkür ve ibadete gitmekteydi. Çünkü toplum din, ahlâk ve muâmelât konularında büyük oranda bozulmuştu.¹ Çoğunluğa göre ilk vahiy, “büyük bir ahlâk üzere”² bulunan Muhammed b. Abdullah’a bu arayış makamında “Oku!” emriyle gelmişti.³ Burada okumak eylemi, tüm ibadet ve muâmelâtın öncesine konuyordu. Çünkü hayatı Allah’ın rızasına göre ihyâ ve inşâ süreci, ancak doğru bir okumayla başlayabilirdi. Gidilecek uzun ve karanlık yollar, elbette vahyî ve fitrî okumayla aydınlatılabilirdi. Bu aydınlığın kaynağı Kur’ân’dı.

Kur’ân, bir hidâyet kitabıdır. O, insanlara doğru yolu göstermek, sonsuz mutluluğa ulaştırmak ve felaketlerden kurtarmak için kevnî, enfüsî ve kitabî âyetleri doğru okumayı emreder. Bunu, yaratının yarattığına ikrâmı olarak anlatır. Bilinçleri körleştiği için hayatı hakkıyla okumayanları hemen bir azapla cezalandırmaya kalkışmaz. Aksine, uzun zaman verdiği çeşitli öğütlerle onların sorumluluk bilincini (*takvâ*) kazanarak kendilerine gelmelerine çalışır. İnkâr ve zulüm karanlığında ısrar eden azgınları da dünya ve âhiret azabıyla çok kere uyarmaya ve hakka döndürmeye gayret eder. Bu yolda Kur’ân, çoraklaşan gönüllere yağmur olup yağar ve hayatın karanlıklarına güneş gibi doğar. İşte bu vahiy güneşi, çoğunluğa göre Hira/Arayış makamında tüm insanlığa Alak sûresiyle doğdu.

İlklerin ve ilkelerin remzi sayılan Alak, ilk beş âyetiyle⁴ nâzil

¹ Muhammed Âbid el-Câbirî, *Kur’an’a Giriş*, çev. Muhammed Coşkun (İstanbul: Mânâ Yayınları, 2011), 90; Fuat Günel, “Hira”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/121.

² el-Kalem 68/4.

³ Bu konudaki tartışmalar için bk. Mustafa Öztürk, *Tefsirin Hâlleri* (Ankara: Ankara Okulları, 2013), 95-114.

⁴ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *Me’âni’l-Kur’ân* (b.y.: y.y., ts.), 5/223; Ebû’l-Hasan b. Beşir Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, thk. Ahmed Ferid (Beyrut: Dâru’l-kütûbi’l-’ilmiyye, 2003), 3/500, 5/223; Muhammed b. Ali Şevkânî, *Fethu’l-kadîr* (Beyrut: Darü’l-Kelimi’t-Tayyib, 1994), 5/663. Bazı âlimlere göre de ilk inen sûre, Fatihâ’dır. (Fahreddin Muhammed b. Ömer er-Râzî, *et-Tefsîrû’l-kebir “Mefâtîhu’l-ğayb”* (Beyrut: Dâru’l-fîkr, 1981), 1/4786;

olmuş ilk sûre veya sûrelerdendir.⁵ Zira ilkler, çoğu zaman ilkeler koyar, sonrasına da örnek (*prototip*) olur. Alak sûresi, sahîh bir imanı oluşturmak için ilk nüvelerden olduğundan anlam ve üslûp bakımından insanı derinden etkileyen edebî bir tabiata sahiptir. Zira tamamı 19 âyet olan bu sûre, hayat bulmak için hayatı hakkıyla okumayı, dünya hayatını asıl gayesiyle anlamayı, kerem sahibi Rabbimizin nimetlerini basîret gözüyle okumayı ve böylece zihni/gönlü Ona kulluk bilinciyle dokumayı öğreten temel bilgiler getirmektedir. O, mâna yoğunluğunu vecîz kelime kaplarında bir kristal zerafetinde sunmaktadır.

Vahyin inmeye başladığı dönemde taşlaşmış gönülleri, bir su kuyusu gibi açarak bereketli⁶ bir hale çevirmek için iki unsur çok önemliydi. Biri, varlık hiyerarşisini Allah, melek, insan, hayvan, bitki ve eşya şeklinde yerli yerine oturtmak ve böylece insanın Allah'a olan ihtiyacını öğrenmesini, haddini aşanların insanî sınıra dönmesini sağlamaktı. İkincisi, bu önemli bilgiyi zihin ve gönülleri imana ve huzura tabî bir şekilde açmak amacıyla en vecîz biçimde sunmaktı. Böylesine önemli bu iki durumun, meâllere ve yorumlara da mümkün olduğu kadar yansıtılması, şüphesiz ki Kur'ân'ın edebî ve ebedî yol göstericilik sıfatına sadakat göstermek anlamına gelir.

Bu makalede, sözü edilen maksatlar ele alınmaktadır. Şekil bakımından Alak sûresinin meâlinde ve yorumunda anlam ve dil estetiğinin gözetilmesi konusu, "ilkeler" ve "ilkelerin uygulanması" olmak üzere iki bölümde ele alınmaktadır. İlk bölümde sûrenin hangi ilkeler çerçevesinde inceleneceğine yer verilmektedir. Çünkü sûrenin, neyi nasıl söylediğinin ilkesel sistematığı kurulmadan an-

Ebü'l-Berekât Abdullâh en-Nesefî, *Tefsîrû'n-Nesefî "Medârikü't-tenzîl"*, thk. Mervân Muhammed (Beyrut: Dâru'n-nefâis), 4/281).

⁵ Alak sûresinin, ilk sûre veya ilk sûrelerden olması, konumuz açısından fark etmemektedir. Biz, sûreyi her iki-üç ihtimali göz önüne alarak inceleyeceğiz. Bu makalede Alak'ın sûre bütünlüğü ve âyetler arası anlam geçişleri ön plana çıkacaktır.

⁶ İnsan kalbinin taş metaforuyla anlatımı için bk. el-Bakara 2/74.

lamını ve estetiğini sağlıklı bir şekilde aktarmak oldukça zor olacaktır. Bu ilkelerin uygulanmasının yapıldığı ikinci bölümdeyse sûre; metin, meâl, analiz ve yorum aşamalarıyla incelenecektir. Burada meâlin ve yorumun hangi gerekçelere göre yapıldığı açıklanacak, yorumların kısa ve sade bir dille anlatımına özen gösterilecektir.

Bu çalışma, aynı zamanda içerik bakımından anlam ve dil estetiğinin meâl ve yoruma yansıtılması sırasında “mef’ûl takdirini”, “kellâ”, “eraeyte”, “el-insân”, “fe”, “vâv” ve “inne”nin farklı şekillerde kullanımlarını da kapsamaktadır. Bu sayede sûredeki peş peşe gelen çeşitli vurguların, çeviride anlam kaybına uğratılmadan zihinleri uyarması ve okuyucunun bundan istifadesinin kolaylaştırılması sağlanacaktır. Burada aynı zamanda edebî bir yoğunluk taşıyan bu başat sûrenin âyet sonlarındaki ses uyumlarının (*secî*)⁷, Türkçe çevirisine âhenkli bir şekilde yansıtılması yer almaktadır. Yorumların da kısa ve öz tutulmasına gayret edilmektedir. Böylece Kur’ân’ın vecîz özelliğinin, meâlde ve yorumda herhangi bir karışıklığa mümkün olduğu kadar fırsat verilmeden korunmasına ve okuyucunun dil estetiğinin gözetilmesine önem verilmektedir.

1. Alak Sûresinin Meâlinde ve Yorumunda Gözetilmesi Gereken İlkeler

Alak sûresinin meâli ve yorumu çerçevesinde öncelikle gözetilmesi gereken bazı ilkelere değinmek gerekmektedir. Çünkü belli miktarda başka sûrelerde de yer alan bu ilkeler, Alak sûresinin meâlini ve yorumunu gerçekleştirmede anlam ve dil estetiği açısından önemli bir çerçeve çizmektedir. Bunlar eksikliklerin giderilmesi, fazlalıkların atılması ve ifadelerin edebî estetikle örülmesi yolunda önemli ölçüler konumundadır. Belirli ilkeler olmaksızın anlamı ölçüp değerlendirmek pek mümkün olmayacaktır. Bir çevirinin tabiatı da bunlara özen göstermeyi gerektirir.

Arapça ve Kur’ân’ın edebî yapısı ve vecîz karakteri gereği

⁷ Abdurrahman Ebû Bekir es-Suyûtî, *Kur’ân İlimleri Ansiklopedisi “el-İtkân fî ulûmi’l-Kur’ân”*, çev. Sâkıp Yıldız vd. (İstanbul: Medve, ts.), 261.

kendine hâs kurallarının,⁸ Türkçe çevirilere bire bir yansıtılamaması tabiidir. Zira her iki dilin kendine özgü kuralları bulunmaktadır. Bunlar, çeviri sırasında anlamda yoğunlaşmayı ve zihinde oluşan anlamın Türkçede nasıl ifade edilebiliyorsa öyle aktarılmasını gerektirmektedir.⁹ Pak'ın söylediği gibi "Çeviri, asıl metindeki anlamların, mütercimin zihin süzgecinden geçerek yeni bir dilde yeni şekil almasıyla oluşmuş yeni bir metindir."¹⁰ Dolayısıyla asıl metin ile çeviri metin arasında yakın anlam bakımından benzerlik bulunması söz konusuysa, söylemin şekli bakımından birtakım farklılıklar¹¹ olabilmektedir. Örneğin mefûlün hazfî Arapçada normal, hatta güzel bulunurken,¹² Türkçe ifadesinde hazfedilmemesi bazen daha güzel bulunabilmektedir. Yine Arapçada; kellâ, inne, el takısı, fe, vâv gibi edat ve harflerin cümleye önemli etkilerinin, Türkçeye aktarımlarında görmezden gelinmeksizin görevleri bakımından değerlendirilip çeviri metnine özenle yansıtılması gerekmektedir. Bir başka sorun da siyâk-sibâkın yeterince dikkate alınmaması ve "lafzî/harfî"¹³ tercüme faaliyetlerinin sonunda ortaya çıkan bazı "garip Türkçe"¹⁴ ifadelerdir. Zira gramere bağlılık amacıyla bazı kelime ve kavramlara anlaşılmayan ilginç anlamlar yüklenmektedir. Bu gibi meselelerin ve çözüm yollarının ele alınacağı Alak sûresinin meâl ve tefsirinde belirtilmesi gereken ilkesel başlıklar şöyle sıralanabilir:

⁸ Suyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, 145.

⁹ Bk. Abdulcelil Bilgin, *Kur'an Meallerinde Anlatım Bozuklukları* (Ankara: Ankara Okulları, 2012), 238-239.

¹⁰ Zekeriya Pak, "30. Cüz'ün Çevirisi ve Çeviri Üzerine Bazı Notlar", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/7 (2006), 29-30.

¹¹ Bilgin, *Kur'an Meallerinde Anlatım Bozuklukları*, 238.

¹² Mehmet Akif Özdoğan, *Arap Gramerinde Mecâz* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019), 322.

¹³ Mustafa Öztürk, *Meal Kültürümüz* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011), 233.

¹⁴ Zekeriya Pak, "Meâllerdeki Çeviri Sorunları Üzerine Bir Örnek: Kur'an'da Aynı Anlamı İçeren Mükerrer İfade Kalıplarının Farklı Tercümesi", *İslâmî Araştırmalar*, 4/1 (2004), 28.

1.1. Mef'ûl Boşluğunu Tamamlama

Bazı âyetlerde çok âşına olunan mef'ûller, kolay ve vecîz ifade için hazfedilmiş olabilmektedir.¹⁵ Fakat bu mef'ûllerin, Türkçe çevirilerinde bazen açık olarak yer alması cümleye daha uygun düşmektedir. Böyle bir tasarruf, âyette olmayan bir unsuru çeviriye metin dışı bir ekleme olarak düşünülmemelidir. Çünkü “Hazfedilen unsurlar, metinde gözükme de anlam olarak vardır ve çeviri metinde açığa çıkarılmaları gerektiği durumlarda cümlelerin aslî unsuru olarak değerlendirilmelidir.”¹⁶

1.2. Kellâ'ların Farklı Anlamları

“Kellâ/كَلَّا”, önce geçen cümleyi ve muhatabın zihinde bulunan yanlış inancı genellikle olumsuzlayarak farklı yönde bir ifadede bulunmaya sevk eden bir edattır.¹⁷ Ancak tüm kellâ'lar, birçok meâlde geçtiği üzere “hayır hayır” şeklinde hep aynı anlama gelmemektedir. Zira “kellâ”, sözlükte dört mânada kullanılmaktadır: a. Hayır öyle değil, b. Fakat, hayır tersine, c. İyi bilin ki (*elâ*), d. Gerçekten.¹⁸ Alak sûresinde 6, 15, 19. âyetlerdeki “kellâ” edatlarının, başında bulunduğu cümleye farklı anlam tonları kattığı görülmektedir. Bu edatın, farklı kullanımlarını cümledeki konumundan anlamak mümkündür. Bu farklılıkların gözetilmemesi, âyetler arası geçiş insicamını sekteye uğratmaktadır. Bu durumda cümlelerdeki sebep-sonuç ilişkisi ve cümleler arası akış sağlanamadığından ifadeler birbirinden kopuk hale gelmekte, meâl yeterince anlaşılammakta ve okuyucunun zihni yorulmaktadır. Dolayısıyla bu edatın başında bulunduğu âyete bu farklı anlamlardan hangisi uygun düşüyorsa onun tercih

¹⁵ Suyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*, 153.

¹⁶ Zekeriya Pak, “Meâllerde Parantez Kullanımının Gerekçeleri ve Anlam ve Dil Estetiği Açısından Yol Açtığı Problemler”, *Kur'an Mealleri Sempozyumu - Eleştiriler ve Öneriler*- Tertip. Ömer Menekşe (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 24-26 Nisan-2003), 2/450.

¹⁷ Hasan Akdağ, *Arap Dilinde Edatlar* (Konya: Tekin Dağıtım, 1987), 105.

¹⁸ Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbü'l-luğa* (b.y.: Mevkı' el-Verrâk, ts.), “kly”, 3/408; Muhammed b. Mükrim İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Mısır: Dâru'l-âfâki'l-'Arabiyye, 2002), 15/227; İbrâhim Mustafa vd., *el-Mu'cemü'l-vasû* (b.y.: Dâru'd-Da've, ts.), “kly”, 2/297.

edilmesi, düzgün bir mâna elde edebilmek açısından önem arz etmektedir.

1.3. Eraeyte'lerin Farklı Anlamları

“Eraeyte/رَأَيْتَ” hitabı, genellikle şaşkınlık veren bir durumu¹⁹ ve bir şeyin kötülüğünü belirtmek üzere kınama amaçlı dikkat çekme unsuru²⁰ olarak kullanılmaktadır. Bu soru fiili, yalın haliyle “gördün mü, bakar mısınız, düşündün mü hiç?” gibi anlamlara gelmektedir. Bu fiil, bazen “sen” zameriyle muhataba seslenmekte, fakat bu muhatap yerine göre değişebilmektedir. Örneğin görmesi istenen kimse bazen mü'min, bazen de kâfir olmaktadır. Bu farklılık dikkate alındığında bu kelimenin geçtiği benzer âyetlerde anlam akışı doğru bir şekilde ifade edilebilmektedir. Yoksa özne karışmasından doğan bir anlam karmaşası ve kopukluğu yaşanmaktadır.

1.4. Kelimenin Arapça Aslının, Hedef Dile Muhafaza Edilerek Çevrilmesi

Çeviriden maksat, asıl dilde ifade edilen anlamın hedef dilde anlaşılır bir şekilde ifade edilmesidir. Eğer bir kelime aktarılan dilde anlaşılamiyorsa çevirinin amacı gerçekleşmemiş demektir. Kur'ân metninde geçen bazı kelimelerin Türkçeye Arapça orijinaliyle aktarılması, görünüşte metne bağlılık zannedilebilmektedir. Oysa bir dilde o dilin lafızlarıyla ifade edilen “mâna” bir başka dilde o dilin lafızlarıyla yeniden ifade edilmediğinde anlam, lafzın içinde hapsolacağından okuyucu çoğu zaman bu lafzın anlamından mahrum kalacaktır. Çünkü bir kelimeyi çevirmemek, bir “anlam kaybı”²¹ demektir. Bunlardan birisi, alak kelimesidir. Alak'ın, Türkçede kullanılan

¹⁹ Ebü'l-Hasen Ali b. Ahmed el-Vâhidî, *el-Vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz* (b.y.: y.y., ts.), 1/1217.

²⁰ Ebü's-Senâ Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'îl-meşânî* (Beyrut: Dâru'l-fîkr, 1983), 30/186.

²¹ Pak, “30. Cüz'ün Çevirisi”, 40.

bir kelime olmadığı halde Türkçeymiş gibi orijinal haliyle aktarılması, pek bir anlam ifade etmemektedir. Örneğin “İnsanı alak’tan yarattı.”²² cümlesinde tam bir çeviri gerçekleşmemektedir. Çünkü ne olduğu bilinmeyen alak, biliniyormuş gibi yine alak olarak aktarılmaktadır. Bu nedenle alak’ın Türkçeye bazen orijinal haliyle aktarılması ve bazen de bunun “kan pıhtısı” diye çevrilmesi bir anlam kaybı olduğundan bunların dilimizde anlaşılabilirlik şeklinde ifade edilmesi, anlaşılabilirlik ilkesi açısından gerekli bir durumdur.

1.5. İnsan Kelimesinin Anlam Alanı

Türkçede “insan” denince insan türü anlaşılırken Arapçada “el-insân/الإنسان” denince yerine göre tüm insanlar değil belirli niteliğe sahip insanlar anlaşılmaktadır. Çoğunlukla onun, başındaki “el/ال” takısı, belirli bir insan olduğunu²³ göstermektedir. Kur’ân’da geçen altmış dört insan kelimesinden altmış ikisi inkârcı insanla alakâlıdır ve bunlar Mekki âyetlerde yer almaktadır.²⁴ Sebeb-i nüzûllerde de bu insanların Ebû Cehil, Velîd b. Muğire²⁵ vb. oldukları görülmektedir. Arap üslûbunda bazı insanların fiillerinin topluma genelleştirilerek ifade edildiği bilgisi²⁶ de “el-insân” kelimesinin her zaman insan türünü değil, bazen belirli sıfatlara sahip insanı anlattığını göstermektedir. Bu nedenle özellikle bu sûrenin 6. âyetindeki “el-insân” kelimesini “insan” şeklinde değil, belirlilik takısı gözetilerek inkâr ve isyanda ısrar eden bir insan olarak çevirmek esas olmalıdır.

²² *Kur’an-ı Kerim ve Muhtasar Kelime Meali*, Haz. İlmi Heyet (İstanbul: Hayrat Neşriyat, 2011), Alak 96/2.

²³ Ahmet Yaşar, *Arapçanın Temel Kuralları* (İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1996), 38.

²⁴ Yusuf Ağkuş, “İnsanın ‘Nutfe ve ‘Alak’tan Yaratıldığını İfade Eden Ayetlerin Mânâ ve Mesajı”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi* 3/5 (2013), 116.

²⁵ Ebû'l-Abbâs Abdullâh İbn Abbâs, *Tenvîrû'l-mikbâs min Tefsîr-ü İbn Abbas “Tefsîru İbn ‘Abbâs”* (b.y.: Mevkî-ı't-tefâsîr, ts.), 2/142;

Abdurrahman Ebû Bekir es-Suyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîr bi'l-me'sûr* (Mısır: Dâru hicr, 1983), 15/528.

²⁶ Muhammed el-Emîn b. Muhammed eş-Şinkîti, *Edvâ'ü'l-beyân fi izâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân* (b.y.: y.y., ts.), 20/223.

“و” ve “ف” Edatlarının Anlam Etkisi

Arapçada vâv/و ve fe/ف'nin cümleye önemli etkileri bulunmaktadır. Bunlar, meâl çalışmalarında âyetler arası bağlantıyı ve akıcılığı sağlamaktadır. Dikkate alınmadıklarında kopukluk ve eksiklik yaşanmaktadır.

Vâv harfinin çok kullanılması ve birçok anlamının olması, az kullanılan diğer görevlerinin gözden kaçmasına ve bu sebeple anlamın tam oluşmamasına neden olduğu söylenebilir. Müfessir, cümlelerin bağlamına bakarak vâv'ın hangi anlamda kullanıldığına dair bir tercihte bulunabilir. Tiyek'in söylediği gibi “Bazı âyetlerdeki vâv harfinin hangi anlamda kullanıldığı noktasında müfessirler arasında tercih farklılıkları görülebilmektedir. Bunun sonucunda da vâv harfiyle ilgili tercih edilen çeşide göre âyetlerin anlamları değişebilmektedir. Tercih sonucu ortaya çıkan bu değişiklikleri, anlamda çok derin farklılıklara yol açmadığından, birer yorum ve anlam zenginliği olarak kabul etmek mümkündür.”²⁷ Alak sûresinde de 3. âyette vâv'ın farklı bir tercihe yönlendiren kullanımı söz konusudur.

“Fe” harfi, birçok görevi yanında Alak sûresi 17. âyette de olayın akışına göre bir bağlaç görevi görmektedir. Zira “fe”, burada iki âyetin öncesi ve sonrası arasında bir bağlantı sağlamaktadır. Bunun çevirilerde göz ardı edilmesi, cümle geçişinde veya sebep-sonuç bağlantısında kopukluk meydana gelmesine neden olmaktadır.

1.6. İnne'nin Farklı bir Tonda Kullanımı

“İnne/إنّ”, genellikle “gerçekten, doğrusu, iyi bil ki” şeklinde inkârı ve şüpheyi gidermek üzere tekit amaçlı kullanılmaktadır.²⁸ Fakat bazen biraz farklı tonda bir anlam ifade ettiği görülmektedir.

²⁷ Fatih Tiyek, “Vav Harfi ve Kur'an'ı Anlamaya Etkisi”, *Bilimname: Düşünce Platformu* 1/30 (2016), 275-296).

²⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, “inn” 3/97; İbrâhim Mustafa vd., *el-Mu'cemü'l-vasû*, “inn”, 1/31.

Özellikle olumsuz bir durumdan sonra olumlu bir gerçek söylenirken “inne”nin gerçekten anlamının “gerçekte, oysaki” şeklinde bir tonlamayı ifade ettiği anlaşılmaktadır. 8. âyette böyle bir kullanım gözükmemektedir.

1.7. Âyetlerin Ayrı Ayrı Çevrilmesi

Anlamları birbirini tamamlayan iki veya daha fazla âyetin tek cümle olarak çevrilmesi mümkündür. Buna karşın âyetin tek başına çevrilmesi daha önemli sayılabilir. Alak sûresinde 6-7, 9-10, 11-12, 13-14, 15-16, 17-18. âyetler anlam bakımından birbirini tamamlayan bir yapıda olsa da her birinin tek tek kendisine ait bir “mesajı, vurgusu”,²⁹ ses tonu olması nedeniyle ve okuyucunun âyetin anlamını müstakil olarak görmesini sağlamak amacıyla bunların ayrı ayrı çevrilmesi daha faydalı olacaktır.

1.8. Âyet Sonlarındaki Âhengın Çeviriye Yansıtılması

Mekkî sûrelerin şiirsel (*secî*) üslûbu, ilk sûrelerden sayılan Alak’ta kendini net olarak göstermektedir. Öyle ki bu sûrede 1-2, 3-5, 6-14, 15-18. âyetlerin sonları birbiriyle âhenkli bir yapı arz etmektedir. Anlamın, kelimenin gücü ve estetiği içerisinde verilmesi Kur’ân’ın belâgatından sayıldığından bunların meâle de yaklaşık bir üslûpla yansıtılması aynı gayenin yerine getirilmesi açısından önemlidir. Zira âyet metninde ve meâlinde yer alan kelimenin ses âhengi ile anlam akıcılığı, okuyucunun kulağına hoş geldiği gibi zihnine ve kalbine bir rûzgâr esintisi huzuru verebilmektedir. Kur’ân’ın bir anlamının rîh/rûzgâr kökünden türeyen ruh oluşu da okuyucunun kalbine huzur vermesine yöneliktir.

2. Alak Sûresinin Meâlinde ve Yorumunda Anlam ve Dil Estetiği Açısından Gözetilmesi Gereken İlkelerin Uygulanması

Alak sûresi, bu bölümde meâlin ve yorumun oluşumunda anlam ve dil estetiği açısından gözetilmesi gereken ilkelerin uygulan-

²⁹ Pak, “30. Cüz’ün Çevirisi”, 32.

ması yönüyle incelenecektir. Âyetler; metin, meâl, analiz ve yorum şeklinde sistematik olarak ele alınacaktır. İçerik bakımından da harf, edat, kelime, cümle ve âyet sonlarındaki ses uyumu noktaları dikkate alınarak bunların mümkün olduğunca meâle ve yoruma yansıtılmasına gayret edilecektir. Böylece Alak sûresinin, dilimize doğru anlamını, yorumunu ve dil estetiğini mümkün olan güzellikte yansıtarak okuyucunun bundan azamî ölçüde yararlanmasına gayret edilecektir.

Sonsuz rahmet, şefkat sahibi Allah'ın adıyla

2.1. اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ.

2.1.1. Meâli: Yaratan Rabbinin adıyla oku!

2.1.2. Analizi: Bu âyette yaratan Rabbinin adıyla neyin (*mef'ûl*) okunacağı, okuyucunun zihnine bırakıldığı düşünülmektedir. Yaygın olan bu kanaate göre; oku emriyle Hz. Peygamberin Alak Sûresinin devam eden âyetlerini,³⁰ bu sûreden itibaren sonra devam edecek olan Kur'ân'ı, okuması³¹ ve dünya ile âhireti okuyup³² değerlendirmesi istenmektedir. Hatta mef'ûlün, Hz. Peygamberin kendisi dahil tüm kâinatı Allah'a nispet ederek okuması olarak düşünülebilir.³³ Buna göre denebilir ki okunması gereken hayatî noktalar o kadar açık ki bunun söylenmesi yerine insan zihnine ucu açık bir şekilde bırakılması daha etkili bir anlatımdır. Diğer yandan âyette zikredilmeyen mef'ûlün, meâlde de açıktan belirtilmesi yerine insan zihnine bırakılması daha uygun gözükmektedir. Fakat bu mef'ûlün,

³⁰ Ebû'l-Hasan b. Beşir Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, thk. Ahmed Ferid (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, 2003), 3/501. Oku emrinin, “duyacaklarını tekrarla” anlamında olduğu görüşü için bk. Câbirî, *Kur'an'a Giriş*, 90.

³¹ İbn Abbâs, *Tenvîrü'l-mikbâs*, 2/148; Râzî, *et-Tefsîrû'l-kebîr*, 1/4851; Râzî, *et-Tefsîrû'l-kebîr*, 1/4787; Yazır, *Hak Dini*, 9/323, 325; Hasan Elik – Muhammed Coşkun, *Tevhîd Mesajı Özlü Kur'an Tefsiri* (İstanbul: Fikir, 2013), 1361.

³² Abdurrahman b. Ali İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr* (b.y.: el-Mektebül-İslâmî), 1984), 9/175.

³³ Zeki Duman, *Beyânü'l-Hak* (Ankara: Fecr Yayın, 2016), 1/53.

ilgi duyanlar için tefsir ve yorumlarda açıklanması faydalı olabilir. Belki buna mef'ûlün takdiren belirtilmesi denebilir. İkinci yaklaşımda neyi okuyacağı sorusuna Kur'an'ı³⁴ veya "Rabbinin adını oku/an!" şeklinde mef'ûlün açıktan geldiği bir yorum³⁵ da yapılmaktadır.

"قرأ" kökünden türeyen Kur'an ismindeki "birleştirmek, bir araya getirmek" anlamı,³⁶ özellikle "Oku" emrinde neyin okunacağı konusuna geniş açılım getirmektedir. Zira bir sistem bütünlüğü, bütünlük de birleştirmeyi gerektirmektedir. Buna göre okumak, varlığın parçalarını sistemli bir bütün haline getirmek sûretiyle anlamaya çalışmaktır. Okumak, sonuçları sebepleriyle buluşturmadır. Nasıl ki hücrelerin bir araya gelmesiyle doku, dokularla organ, organlarla beden ve hayat oluşuyorsa, yaratılmış varlıklar da belirli bir sistem içinde birbiriyle anlamlı bir birlik oluşturmaktadır. Bu birliği, bunları yaratan oluşturmaktadır. Aksi halde var olan, var edeninden kopartılınca anlamlılık sistemi bozulmaktadır.

2.1.3. Yorumu: Öyleyse Ey Nebi, Ey Mü'min, Ey İnsan! Vahyi, insanı, hayatı, dünyayı ve âhireti Rabbinin adını anarak oku! Çünkü kâinatı yaratan ve vahyi gönderen Odur. "Yaratan yarattığını bilmez mi?"³⁷ Yaratılanı yaratan gibi bilecek ve ona yol gösterecek kim vardır? Öyleyse Rabbinin gönderdiği bilgiyi aklınla ve gönlünle kavrayarak karanlıkları aydınlat! İyi bil ki anlamak, inanmak ve yaşamak için ilk ilke, okumaktır; hem de doğru yerden, asıl merkezden okumak. Var edip besleyen, geliştiren ve terbiye eden Rabbin, seni bu yolla ihyâ ve inşâ³⁸ etmek istemektedir. Dikişin ancak ipliğin iğneye geçirilmesiyle yapılabilmesi gibi sen de varlık âlemini ancak Allah merkezli okuyup dokuyabilirsin! Yaratılmışlar, Al-

³⁴ Suyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'an*, 158.

³⁵ Ebû'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed İbn Cûzey, *et-Teshîl li-'ulûmi't-tenzîl* (b.y.: y.y., ts.), 1/2628. Bu konudaki farklı görüşler için bk. Öztürk, *Alak Suresi Yorumunun Değerlendirilmesi*, 48-50.

³⁶ Ezherî, *Tehzîbü'l-luğa*, "gre", 3/363; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 1/128.

³⁷ el-Mülk 67/14.

³⁸ Ahmet Abay, *Kur'an'da Kişilik Eğitiminin İlkeleri* (İstanbul: Düşün yayınları, 2015) 230-235.

lah'tan kopuk değildir, bilakis ancak Onun emriyle kâim ve dâimdir. Öyleyse sen de her şeyi kör ve kopuk yaklaşımla değil; Onun adıyla, Ona bağlanarak ve Onun rızasını kazanmak amacıyla oku! Her şey anlamını ancak bu şekilde bir okumayla bulur.

2.2. خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ

2.2.1. Meâli: Onun insanı yarattığı nesne, aşılınıp ana rahmine tutunmuş yumurtacıktan bir doku (*alak*)!"

2.2.2. Analizi: Bu âyetteki alak/علق kelimesi, pek çok tefsir ve meâlde "kan pıhtısı" olarak çevrilmiştir. Oysa bu, Türkçede yeterince anlaşılamamaktadır. Bu sebeple kelimenin kök anlamının, âyetteki konumu ve bugünkü tecrübedeki ifadesiyle incelenip günümüze anlaşılır bir şekilde aktarılması gerekmektedir.

Alak/علق kelimesi, dilcilere göre alaka/علقة'nın çoğuludur.³⁹ Bu kelimeye sözlükte genel olarak kuruma öncesi donmuş, yapışkan, koyu, pıhtılaşan kan,⁴⁰ ham, kaba kan⁴¹ ve nutfeye dönüşen kan⁴² anlamları verilmiştir. Bu ifadeler, yeterince anlaşılamamaktadır⁴³ ve kelimenin asıl anlamlarını tam olarak vermekte yetersiz kalmaktadır. Zira alak'ın aslî anlamları bulunmaktadır. Çocuğun parmaklarını emmesine⁴⁴ ve suda yaşayan kırmızı kurtçuğa (sülük)⁴⁵ alak

³⁹ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân* "Tefsîru İbn Cerîr", "Tefsîrû'l-Taberî", thk. Ahmed Muhammed Şâkir (b.y.: Müessesetü'r-risâle, 2000), 24/519; Yazır, *Hak Dini*, 9/324; Öztürk, *Alak Suresi Yorumunun Değerlendirilmesi*, 51.

⁴⁰ Ebû Abdîrrahmân el-Ferâhidî el-Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-ayn*, thk. Mehdi-İbrâhîm (b.y.: Dâru mektebeti'l-hilâl, ts.), "alg", 1/161; Ezherî, *Tehzîbü'l-luğa*, "alg", 1/67; Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî, *Şihâhu'l-luğa*, 4/21; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, "alg", 10/261; İbrâhîm Mustafa vd., *el-Mu'cemü'l-vasû*, "alg", 2/622.

⁴¹ İbn Abbâs, *Tenvîrû'l-mikbâs*, 2/148.

⁴² Mukâtil, *Tefsîr*, 3/501.

⁴³ Ali Hakan Öztürk, *Tefsir İlminin Gelişim Süreci Bağlamında Alak Suresi Yorumunun Değerlendirilmesi* (Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 37.

⁴⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, "alg", 10/261; İbrâhîm Mustafa vd., *el-Mu'cemü'l-vasû*, "alg", 2/622.

⁴⁵ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-ayn*, "alg", 1/161; Cevherî, *Şihâhu'l-luğa*, 4/215;

denmektedir.⁴⁶ Alak, tefîl babından sevmek, kalben bağlanmak anlamında da kullanılmaktadır.⁴⁷

Tefsirlerde de alak kelimesine genellikle kan, kan pıhtısı anlamı verilmektedir.⁴⁸ Bunun yanında Tıbb-ı nebevîde de belirtildiği gibi erkek ve kadının üreme hücrelerinin birbiriyle aşılması/döllenmesi⁴⁹ demek olan nutfenin (*zigot*), belli bir süreden sonra anne rahminde tutunmuş haline alaka (*embriyo*) anlamı verilmektedir. Buna göre sözlükte biri maddî, diğeri mânevî olmak üzere iki anlamı olan alak kelimesinin, aşılınmış yumurtanın anne rahmine sülûk gibi yapışıp gelişmeye başlamasını anlatmasının yanı sıra bu alak'ın Allah'ın rahmeti, sevgisiyle oluştuğunu ve karı-koca arasına fitraten konan alâka/sevgi (*rahmet-meveddet*)⁵⁰ sonucu yaratıldığını söylemek mümkündür.

İbn Âşûr, bu âyette anlatılan alaka olayının bugün Kur'an'ın ilmî bir i'câzı olduğunu söylemektedir. O, insanın yaratılışının mikroskopla defalarca büyütülünce görülebilecek aşılınmış yumurtacıktan oluştuğu bilgisinin Kur'an'daki nutfeden sonra alaka'dan yaratılma olayını açıkladığını belirtmektedir. Ayrıca bu asılıp tutunan alaka'da insanın okuma, yazma gibi nice kabiliyetlerinin kodlu olduğu yorumunu da yapmaktadır.⁵¹

Mehmet Okuyan, *Kısa Surelerin Tefsiri* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014), 1/351.

⁴⁶ Muhsin Demirci, *Kur'an'ın Ana Konuları* (İstanbul: İfav Yayınları, 2016), 93-94.

⁴⁷ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-âyn*, 1/161; Ezherî, *Tehzîbü'l-luğa*, 1/67; İbn Side, *el-Muhkem*, 1/209.

⁴⁸ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 24/519; Ebû İshâk en-Nisâbü'rî es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, thk. İbn Âşûr (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs, 2002), 10/242; Ebû'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed es-Sem'ânî, *Tefsîrû'l-Kur'an*, thk. Yâsir (Suûdiyye: Dâru'l-vatan, 1418/1997), 6/256; Muhammed b. Abdilkâdir el-Cezâirî, *Eyserû't-tefâsîr li Kelâmi'l-Aliyyi'l-Kebîr* (Medine: Mektebetü'l-ulûm, 2003), 5/593.

Ebû Hafs Ömer b. Ali İbn Âdil, *el-Lübâb fî 'ulûmi'l-Kitâb*, thk. Âdil Ahmed (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1998), 20/414.

⁴⁹ Fazlurrahman, *İslâm Geleneğinde Sağlık ve Tıp* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 31; İbiş, "Kur'an Bağlamında Nefs Olgusu", 201-203.

⁵⁰ er-Rûm 30/21.

⁵¹ Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: Dâru Sahnûn, 1997),

Bu değerlendirmeler göz önüne alındığında denebilir ki alak kelimesine birçok tefsir ve meâlde verilen “kan pıhtısı” anlamı, bu kelimenin aslî anlamını karşılamakta eksik kalmaktadır.⁵² Zira alak’ın sözlüklerde ve âyetlerde verilen “asılıp tutunan ve sevgi” anlamı, kan pıhtısı anlamının çok ilerisinde bir gerçeği yansıtmaktadır. Alak’ın aslî anlamının “asılıp tutunan” olmasının yanı sıra bu kelimenin çerçevesi içinde “sevgi-ilgi” anlamının hem lafız hem de ilgili âyetlerde belirtilen “rahmet-meveddet” bağlantısı bakımından bulunduğunu söylemek mümkündür. Zira cümlelerin siyâk-sibâkı olduğu gibi insanın yaratılışının da siyâk-sibâkı vardır. Bu sebeple belki doğrudan “sevgiden yarattı” demek, alak’ı maddî nesnesinden kopartıp soyutlaştıracak için doğru olmayacaktır, fakat “onun “sevgi-ilgi” anlamının olduğunu söylemek de “keyfi”⁵³ bir yaklaşım olmayacaktır.

“Kan pıhtısı” ifadesi, alak’ın sadece şekil yönünden donuk görünümünü nitelemesini anlatabilir, fakat onun asıl fonksiyonu olan asılıp tutunma ve sevgi anlamını anlatamamaktadır. Ayrıca bu konuda bilimsel gelişmelerde verilen bilgilerin⁵⁴ Kur’ân’ın verdiği bilgi⁵⁵ ile büyük oranda uyumunu, Kur’ân’ın bilime olan ihtiyacı şeklinde değil, çağlar üstü Kur’ânî bazı gerçeklerin asırlara yol göstermesi ve zamanla daha açık hale gelmesi şeklinde düşünmek mümkündür. Zaten Rabbimiz, bu âyetteki insan türünün alak’tan yaratılma olayını, zihinleri hidâyete hazırlamak için somut bir âyet/delil olarak sunmaktadır. Dolayısıyla alak’ın asıl ve anlaşılır bu tür an-

10/438.

⁵² Bk. Maurice Bucaille, *Kitab-ı Mukaddes Kur’an ve Bilim “La Bible le Coran, et la science”*, çev. Suat Yıldırım (İzmir: Türkiye Öğretmenler Vakfı, ts.), 295-301; Demirci, *Kur’ân’ın Ana Konuları*, 93-94.

⁵³ Bu konudaki bir eleştiri için bk. Düccane Cündioğlu, *Kur’an’ı Anlamının Anlamı* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2013), 23.

⁵⁴ Bucaille, *Kitab-ı Mukaddes Kur’an ve Bilim*, 293-305.

⁵⁵ el-Hac 22/5; el-Mü’minün 23/12-14; el-Mü’min (el-Ğâfir) 40/67; el-Kiyâmet 75/36-39; Alak 96/1. Ayrıca bk. Demirci, *Kur’ân’ın Ana Konuları*, 93-94. *Kur’anı Kerim Mealleri* (Erişim 15 Aralık 2022), www.mealler.org

lamlarının meâllere ve tefsirlere anlam kaybına fırsat verilmeyecek şekilde yansıtılması önem arz etmektedir. Son zamanlarda yapılan bazı meâllerde⁵⁶ bu konuda önemli düzeltmelerin de bulunduğu görülmektedir.

“O, insanı bir kan pıhtısından (alak) yarattı.”⁵⁷ çevirisi ile “Onun insanı yarattığı nesne, aşılıp rahme tutunmuş yumurtacıktan bir doku!” çevirisi arasındaki farkta hem kelimenin kendi içinde barındırdığı anlamları kapsayıcılık bulunmakta hem de alak ve kan pıhtısı gibi tam anlaşılamayan ifadelerin anlaşılır bir dille aktarımı söz konusudur. Bu çevirimizde âyetin, Arapça metninin gramatik karşılığını aktarmaktan ziyade orijinal yapısını anlam kaybına uğratmayan ve onun Türkçede rahat anlaşılabilirliğini sağlayan bir ifade biçimine özen gösterilmiştir. Bir başka ifadeyle bu çeviride anlamı gramere⁵⁸ boğdurmadan ve âyetin özünden⁵⁹ de uzak düşmeden okuyucunun zihnine en anlaşılır bir biçimde sunmaya gayret edilmiştir. Aynı zamanda ilk iki âyet sonunda yer alan “halak” ile “alak” arasındaki ses ve anlam estetiği, çeviriye “oku” ve “doku” olarak yansıtılmış ve böylece bunun edebî ifadesi korunmaya çalışılmıştır.

2.2.3. Yorumu: Ey İnsan! Senin yaratılış mayan hem hayata tutunan canlı bir cevher hem de mânevî ilgi, alâka ve sevgiden oluşmaktadır. Zira Rabbin, seni rahmetiyle yaratırken önce annebabana sevgi⁶⁰ verdi. Sonra O, seni küçücük bir cenin olarak mükemmel bir yaşam ünitesi işlevi gören anne rahmine⁶¹ yerleştirdi.

⁵⁶ Bk. *Kur'anı Kerim Mealleri* (Erişim 15 Aralık 2022).

⁵⁷ *Kur'an-ı Kerim Meali*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 16. Basım, 2007), Alak 96/2; *Kur'an'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, çev. Ömer Nasuhi Bilmen (İstanbul: Kahraman Cilt-Yayıncılık, ts.), Alak 96/2. Bk. *Kur'anı Kerim Mealleri* (Erişim 15 Aralık 2022).

⁵⁸ Gramere aşırı bağlılıktan doğan dil yanlışları için bk. Bilgin, *Kur'an Meallerinde Anlatım Bozuklukları*, 237.

⁵⁹ Bilgin, *Kur'an Meallerinde Anlatım Bozuklukları*, 238.

⁶⁰ er-Rûm 30/21.

⁶¹ Anne rahmi, Kur'an'da “sağlam bir yer” (*garârim mekîn*) şeklinde ifade edilmektedir. (el-Mürselât 77/21) Buna göre burada anne rahmi, ceninin sağlıklı ve korunaklı yeterliliğe sahip bir yer olarak anlatılmış olmaktadır.

Burada sen, aşılانmış bir yumurta (*zigot*) iken annenin rahmine bir sülük gibi (*alaka/embriyon*) tutundun. Orada bir kordon bağıyla dölüşine (*plasenta*)⁶² bağlanarak annenle ilgi, alâka kurdun ve bu sayede gerekli beslenmeyi sağlayıp büyüdün. Var oluşun, işte böylesine hassas ve donanımlı bir alâka/tutunuşla başladı. İsmiini “rahmet” kelimesinden⁶³ alan anne rahmine tutunamasaydın düşük olurdun. Sen, Allah’ın rahmeti sayesinde annenin rahmine tutunduğun için var oldun. Dünyaya geldikten sonra da bütün ihtiyaçlarını Rabbin verdi ve ancak Onun nimetleriyle yaşayabilmektesin. Bu nimetlere şükrederek Ona iman bağıyla bağlanırsan sağlıklı ve güçlü bir şekilde yaşarsın. Şayet bunca nimeti unuttur da Rabbinle iman bağını koparırsan ne yazık ki hayatın anlamını bulamaz, gerçeklerden uzaklaşır ve hakkın rahmetinden uzak düşersin; tıpkı anne rahmine tutunamayan bir düşük gibi olursun. Görüyorsun ki ilk varlığın, üremeye alakalı böylesine narin bir doku. Öyleyse sen de varlığın ile var eden Rabbin arasında bulunan alâkayı bu gözle oku!

2.3. اِفْرَأْ وَرَبَّكَ الْاَكْرَمُ

2.3.1. Meâli: Oku! Zira senin Rabbin, sonsuz ikrâm eden,⁶⁴

2.3.2. Analizi: Bu âyette vâv harfinin farklı kullanılan bir anlamının bulunduğu anlaşılmaktadır. Çünkü buradaki vâv harfinin, bazı kaynaklarda zira,⁶⁵ çünkü⁶⁶ iyi bil ki⁶⁷ anlamına geldiği görül-

⁶² Alişer Sevinç, *Plasantasyon Bozukluğu ile Birlikte olan Gebeliklerde Plasentanın Histopatolojik İncelenmesi* (Mersin: Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, Doktora Tezi, 2020), 3-4; Türk Dil Kurumu Sözlükleri, “Plasenta” (Erişim 13 Ağustos 2022).

⁶³ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, “rhm”, 12/230, 11/734.

⁶⁴ “el-Ekrem” ismi, sonsuz ikrâm eden anlamıyla Rabbin, kullarına yönelik eylemini ortaya koymaktadır. Bu isme, Allah’ı tanıma bakımından “kıymetin, değer, şeref, saygınlığın, övgüye lâyık olmanın ve iyilik etmenin kaynağı olma bakımındansa “Sonsuz kıymetin kaynağı” anlamında “el-Ekrem” denebilir. Benzer bilgi için bk. Bekir Topaloğlu, “Kerîm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/287-288.

⁶⁵ “Zira” anlamı için bk. Muhammed b. Yûsuf b. Ali Ebû Hayyân, *el-Baḥrû’l-muḥîṭ*, thk. Sıdkî Muhammed (Beyrut: Dâru’l-Fıkr, 2003), 8/488.

mektedir. Buna göre denebilir ki 3. âyetin başında “Oku!” dendiikten sonra yeni cümleye ilgi uyandırmak veya sebep bildirmek için araya “vâv” harfi gelmiştir. Buradaki vâv, bazı İ’râbü’l-Kur’an’larda genellikle “hâliyye” olarak nitelenmektedir.⁶⁸ Bunun da “Rabbinin kerem (sonsuz saygın) oluşu ve ikrâm edişini göz önüne alarak oku” anlamına geldiği söylenebilir. Böyle bir durumda vâv’ın dilimize “zi-ra/çünkü/ki” şeklinde çevrilebileceği söylenebilir. Bu noktanın belirtilmemesi, cümle geçişlerinin zayıflamasına neden olduğundan vâv’ın buradaki fonksiyonunun dikkate alınması önem arz etmektedir. Oku emrinin ikinci kez gelmesi, tekit ve Rabbimizin cömertliğine dikkat çekmek ve ünsiyet sağlamak⁶⁹ için olduğu belirtilmektedir. Bu, ilk iki âyette geçen ikrâmların 3. âyetten sonra da devam etmesine köprü olmaktadır.

2.4. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ

2.4.1. Meâli: Kalemle yazmayı öğreten,

2.4.2. Analizi: Bu âyette “kalemle neyin öğretildiği” sorusunun cevabı olan “yazmayı mef’ûlû,⁷⁰ kolaylık olsun diye mahzuf-tur.⁷¹ Bunun çeviride “yazmayı” şeklinde açığa çıkarılması, Türkçe açısından anlamı güçlendirmektedir.

⁶⁶ İbn Cüzey, *et-Teshîl*, 1/2628.

⁶⁷ *Kur’an’ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, çev. Mustafa Öztürk (Ankara: Ankara Okulu, 2018), Alak 96/3.

⁶⁸ Muhyiddin Derviş, *İ’râbü’l-Kur’ânî’l-Kerîm* (Beyrut: Daru’l-İrşâd, 1415), 10/529; Ahmed b. Muhammed Ebü’l-Bilâl, *el-Müctebâ min müşkili’l-i’râb*, (Medine: Mecma’ el-Melik Fehd, 1426), 4/1468.

⁶⁹ Ebü’l-Hasan Ali b. Muhammed el-Mâverdi, *en-Nüket ve’l-uyûn “Tefsîrû’l-Kur’ân”*, thk. Seyyid b. Abdulmaksûd (Lübnan: Dâru’l-kütûbi’l-’ilmiyye, ts.), 6/305; Ebû Hayyân, *el-Bahrü’l-muḥîṭ*, 8/488.

⁷⁰ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 24/519; Ebü’l-Fidâ’ İmâdüddin İsmâîl b. Şihâbiddin Ömer İbn Kesîr, *Tefsîrû’l-Kur’ânî’l-azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed (b.y.: ed-Dâru’t-tayyibe), 15/526.

⁷¹ Muhammed b. Muhammed Ebüssuûd, *İrşâdü’l-’akli’s-selîm ilâ mezâya’l-Kitâbi’l-Kerîm* (Beyrut: Dâru ihyâi’t-türâs, ts.), 9/178; Âlûsî, *Rûhu’l-Me’ânî*, 30/180.

2.5. عِلْمُ الْإِنْسَانِ مَا لَمْ يَعْلَمْ

2.5.1. Meâli: İnsana bilmediğini öğretendir.

2.5.2. Analizi: 3-5. âyetlerin sonlarındaki “-em/م” uyumları (*fâsıla*)⁷², meâle dil estetiği açısından “-en” uyumuyla yansıtılmıştır.

2.5.3. Yorumu (3-5): Sen, hiçbir şey değilken seni insan olarak yaratan, hiçbir şey bilmezken bilgili yapan ve bilgiyi üretip kaydetmen için sana kalem gibi yazı aracını kullanma (ب) imkânını ikrâm eden Rabbinin cömertliğini oku, düşün, şükret! Zira sonsuz kerem/kıymet sahibi Rabbinin ikrâmları sana erişmeseydi ve sen öğrenme ve yazma kabiliyetiyle yaratılmasaydın cehâlet karanlığında kalırdın. O, seni ilim imkânlarıyla nurlu ve huzurlu yapmak istemektedir. Öyleyse sen de hayatı bu pencereden oku ve böyle bir ufukla aydınlan! İyi bil ki Rabbinin tan yerinden güneş ışığını çıkarması (*felak*)⁷³ neyse bu ilk emirlerle senin akıl ufkunu aydınlatmaya başlaması da odur.

2.6. كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيْطَغَىٰ

2.6.1. Meâli: Durum böyleyken heyhat! Gâfil/isyankâr insan, haddini aşıp taşmakta,

2.6.2. Analizi: Bu âyetteki “kellâ/كَلَّا”ya “evet, dikkat edin, hayır ve gerçekten” gibi farklı anlamlar verilmiştir.⁷⁴ Bu edatın buradaki görevine “böyleyken,⁷⁵ heyhat, ne yazık ki,⁷⁶ oysa,⁷⁷ fakat,⁷⁸ bunca nimete rağmen” anlamı verilmesinin daha uygun olduğu söy-

⁷² Suyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'an*, 260, 278; Abdurrahman Çetin, Tevfik Rüşti Topuzoğlu, “Fâsıla”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/209.

⁷³ el-Felak, 113/1.

⁷⁴ Abdurrahman Ebû Bekir es-Suyûtî, *el-İtkân fî ulûmi'l- Kur'an* (b.y.: y.y., ts.), 1/495.

⁷⁵ *Kur'an'ı Kerim Meali*, çev. Öztürk, Alak 96/6.

⁷⁶ *Kur'anı Kerim Mealleri* (Erişim 15 Aralık 2022), www.mealler.org

⁷⁷ Muhammed Âbid el-Câbirî, *Fehmü'l-Kur'an*, çev. Muhammed Coşkun (İstanbul: Mânâ Yayınları, 2013), 1/22.

⁷⁸ Seyyid Kutup, *Fizilâl-il Kur'an*, çev. Emin Saraç - Hakkı Şengüler (İstanbul: Hikmet Yayınları, ts.), 6/3941.

lenebilir. Çünkü önceki beş âyette Rabbimizin verdiği nimetler sayılmakta, altıncı âyetin başına “kellâ” ile olumsuz bir konuyu haber vermeye geçilmektedir. Yani olumludan olumsuzla doğru bir geçiş söz konusudur. Aslında “kellâ”ya verilen “böyleyken” anlamı, onun dört anlam tonundan bir renk taşımaktadır. Bazı tefsirlerde bu eda- ta verilen “heyhat”⁷⁹ anlamı benzer bir renk taşımaktadır. Bu sûre- nin ilk beş âyetiyle sonraki âyetlerinin farklı zamanlarda indiği ka- bul edilse bile bunların ebediyen okunacak Kur’ân’daki sıralaması dikkate alındığında bu durum değişmemektedir. Ayrıca Öztürk, Alak sûresinin bir bütün halinde indiği görüşündedir.⁸⁰ Fakat o, bunu belli bir kaynağa dayanarak değil, sûrenin iç bütünlüğünden elde ettiği çıkarıma göre söylemektedir. Öyle olmasa bile ilk beş âyet ile sonraki âyetlere geçişte “kellâ”ya “böyleyken heyhat!” anlamı ve- rilmesinin, anlam akıcılığını ve bütünlüğünü sağladığını söylemek mümkündür.

“el-İnsân” kelimesindeki “el/ل” takısı bu âyette tüm insanları değil, belirli insanları ifade etmektedir.⁸¹ Bazı müfessirler bu âyette- ki insanın tüm insanlar anlamında olduğunu söylemektedir. Bun- lar, insanın zenginleştikçe mala mülke düşkün hale geldiğini, Al- lah’a kulluğu unuttuğunu ve azıp saptığını belirtmektedirler.⁸² Böy- le bir görüş, insanın psikolojik yönüyle mala düşkün bir potansiyele sahip olması açısından doğru olsa da Peygamberlerin, takvâ sahibi nice zenginin, malını Allah yolunda harcadığı göz önüne alındığında her insanın ve her zenginin mal mülk yüzünden azıtmayabileceğini söylemek mümkündür. Örneğin Süleyman Peygamberin, bir zengin- lik alâmeti olan atları görünce şımarmayıp “Şüphesiz ki at/mal mu- habbetini, bunun Rabbimi anmaya vesile olmasından dolayı seviyo- rum!”⁸³ demesi de bazı insanların farklı olduğunu göstermektedir.

⁷⁹ Muhammed Mütevellî eş-Şa’râvî, *Tefsirü’s-Şa’râvî* (b.y.: y.y., ts.), 1/5403. Buna yakın bir mânâ için bk. İbn Âdil, *el-Lübâb*, 17/197.

⁸⁰ Öztürk, *Tefsirin Hâlleri*, 146, 164.

⁸¹ Öztürk, *Tefsirin Hâlleri*, 147-150, 164.

⁸² İbn Âdil, *el-Lübâb*, 12/370.

⁸³ Sâd 38/32.

İlgili âyette de zaten insanın kendisini müstağnî sayması sonucu haktan sapacağı gerekçe gösterilmektedir. Bu demektir ki zengin oldukça Allah’a kulluğunu derinleştiren, Ona olan ihtiyacını bilen ve bunun gereğini zekât ve infakla yerine getirenler, kendini müstağnî görmemektedir. Dolayısıyla bu âyetteki “el-insân”ın, insan türünün tamamını değil, kendini müstağnî gören insanları ifade ettiğini söylemek mümkündür. Kur’ân’daki pek çok kullanımı da bunu teyit etmektedir.

2.7. أَنْ رَأَاهُ اسْتَغْنَى

2.7.1. Meâli: Çünkü o, kendisinin Allah’a muhtaç olmadığını sanmakta.

2.7.2. Analizi: “Raâhu’stağnâ”, müstağnînin kendisini -öyle olmadığı halde- olduğundan daha yüksek ve ihtiyaçsız görmesi, yani sanması⁸⁴ anlamına gelmektedir. Çünkü buradaki görme baş gözüy-le görme değil, ef’âl-i kulûptür.⁸⁵ Ef’âl-i kulûp, zan ve yakîn ifade eder. Bu âyetteki “raâ”nın, “Şüphesiz ki onlar hesap gününü uzak görüyorlar/sanıyorlar.”⁸⁶ âyetinde olduğu gibi⁸⁷ kâfirler için zan/sanma ifade ettiği anlaşılmaktadır.

“İstiğna” kelimesinin “kendini kendine yeter sanmak” çevirisi, Türkçede yanlış anlaşılabilir. Çünkü bu ifade dilimizde genellikle bir kimsenin, evini geçindirecek kadar durumunun iyi olup başkalarına yük olmaması gibi olumlu bir anlamda da kullanılmaktadır. Fakat âyetteki istiğnâ, Allah’a⁸⁸ ve dine muhtaç olmadığını

⁸⁴ Reşit Rıza, bu zannı “hasebe” fiiliyle anlatmaktadır. (Muhammed Reşid Rızâ, *Tefsîrû'l-menâr “Tefsîrû'l-Kur’ânî'l-hakîm”,* nşr. el-Hey’etü'l-Mısıryye (Mısır: Dâru'l-Menâr, 1990), 5/71; Şa’râvî, *Tefsîrû's-Şa’râvî*, 1/60. Ayrıca bk. Öztürk, Alak 96/7.

⁸⁵ Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf ‘an hakâ’iki ğavâmizi’t-tenzîl ve ‘uyûni’l-eķâvîl fî vücûhi’t-te’vîl*, thk. Abdurrezzâk Mehdî (Beyrut: Dâru ihyâi’t-türâs), 4/777.

⁸⁶ Meâric 70/6.

⁸⁷ Ferit Dinçer, “Ef’âlû’l-Kulûbta İlğâ ve Ta’lîk”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/6, (2020), 1808.

⁸⁸ Âlûsî, *Rûhu’l-Me’ânî*, 30/182.

sanıp kibir, taşkınlık gösteren bir kimsenin boş kuruntusunu anlatmaktadır.

2.8. إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ

2.8.1. Meâli: Gerçekte insan, Rabbinin huzuruna dönecektir mutlaka.

2.8.2. Analizi: “İnne”nin bu âyetteki fonksiyonunun “mutlaka, şüphesiz vb.” temel anlamına bağlı kalınarak “oysaki,⁸⁹ gerçekte, halbuki, gerçek olan” gibi mânalarla daha geniş bir alanı kapsadığı anlaşılmaktadır. Zira “inne”nin, bir önceki âyette olumsuz bir zannı boşa çıkartıp büyük bir gerçeği tehdit ve uyarı yoluyla bildirmek⁹⁰ üzere bir dikkat çekme aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla burada inkârcı insanın, korkunç yanlışına karşı “inne” cümlesiyle uyarılıp sorumsuz yaşamının sonunda yeniden dirilişin olmayacağı kuruntusunun aksine Rabbine kesinlikle döneceği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda Zemahşerî ve Râzî, ona bu âyetin akışına uygun olarak uyarı anlamı vermektedir.⁹¹

“İnne”, “Meryem: Onu kız doğurdum. Oysa erkek, kız gibi değildir.”⁹² âyetinde bir şeyin yanlış yapıldığı zannını anlatmak (*innî*) için kullanılmaktadır.⁹³ Alak 8’de de “inne”, yanlış bir zannı düzeltmek amacıyla kullanılmaktadır. Çünkü azgın insan, kendini müstağnî zannetmektedir. Âyetse “inne” ile büyük dönüş gerçeğine dikkat çekerek onun zannını boşa çıkarmaktadır. Öyle ya, ölüp çürümekten kurtulamayan, dirilmek için Rabbine muhtaç olan ve hesap günü yaptıklarının hesabını verip cezalandırılacak bir varlık nasıl müstağnî olabilir? Dolayısıyla bu âyette “inne”nin, dikkatleri boş bir zandan mutlak bir gerçeğe çevirmek için bir edat/araç görevi gördüğü söylenebilir.

2.8.3. Yorum (6-8): Haddini aşan kibirli insan, kendini Al-

⁸⁹ Öztürk, Alak 96/8.

⁹⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/783; Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebir*, 1/4790.

⁹¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/782; Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebir*, 1/4790.

⁹² Âl-i İmrân 3/36.

⁹³ Özdoğan, *Arap Gramerinde Mecâz*, 227.

lah'tan ve dinden müstağnî sayarak dünyada ebediyen yaşayacakmış ve her şeye gücü yetecekmiş sanır. Boy aynasına bakacağına dev aynasına bakar. Boş aldanişa yaslanarak azdıkça azar. Oysa ki bir gün can verirken muhtaç oluşunu iliklerine kadar hissedecek. Aldığı nefesi veremeyecek, verdiği nefesi alamayacak. Üstelik öyle ölmek sûretiyle yok olup da kurtulamayacak. O, sanmasın ki en son durak, kara toprak; çünkü bundan ötesi olacak. Oradan tekrar dirilecek ve kendisine bahşedilen nimetlerin hesabını vermek üzere Rabbinin divanına duracak! Önceden ne ettiyse onun karşılığını önünde elbet bulacak!

2.9. أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى

2.9.1. Meâli: Bakar mısın şu karşı çıkana?

2.9.2. Analizi: “Eraeyte/أَرَأَيْتَ”, bu âyette “gördün mü, görüyor musun, ne dersin?”⁹⁴ anlamına gelmekte ve önemli bir konuya dikkat çekmek için kullanılmaktadır.⁹⁵ Bu kelime günümüzde “bakar mısın?” şeklinde ifade edilebilir.

2.10. عَبْدًا إِذَا صَلَّى

2.10.1. Meâli: Bir kulun ilahî divana durmasına.

2.10.2. Analizi: “Sallâ/صَلَّى”: Özünü ve yüzünü Rabbine bağlayan, davet, yardım, dua ve namaz vb. tâat⁹⁶ ile Rabbinin huzurunda/divanında duran kimsenin ibadetini anlatmaktadır.

2.10.3. Yorumu (9-10): Ey Peygamber veya Ey İnsan! Özünü, yüzünü Rabbine döndüren, dua, namaz gibi ibadetlerini Ona hâs kılan bir kula (Peygambere veya bir mü'mine), şirk veya zenginlik adına aklınca karşı çıkan şu sapkın ve azgın tipe bir bakar mısın? ⁹⁷

⁹⁴ Halîl b. Ahmed, *Kitâbü'l-'ayn*, thk. Mehdi-İbrâhîm (b.y.: Dâru mektebeti'l-hilâl, ts.), “rey”, 8/307.

⁹⁵ Yakın mânâ için bk. Yazır, *Hak Dini*, 9/327.

⁹⁶ Mâverdi, *en-Nüket ve'l-'uyûn*, 6/158; Râzî, *et-Tefsîrû'l-kebîr*, 1/4790.

⁹⁷ Bunun ana fikri için bk. Yazır, *Hak Dini*, 9/328-329. Bu ve farklı yorumlar için bk. el-Hasen b. Muhammed en-Nisâbü'rî İbn Habîb, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Kerîm*

Bu tip, nasıl bir gaflet ve dalâlet içinde ki, sapkınlara karşı çıkacağına kulluk etmeye çalışanlara karşı çıkıyor!

2.11. أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى

2.11.1. Meâli: Ey İnkârcı! Düşünmez misin hiç! Ya bu kul dosdoğru yoldaysa!

2.11.2. Analizi: “Eraeyte”nin, bu âyette muhatabının kâfir bir kimse olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre onu “ey inkârcı, ey zalim kimse,⁹⁸ düşünmez misin hiç,⁹⁹ ne zannediyorsun?”¹⁰⁰ şeklinde çevirmek uygun gözükmektedir. Çünkü bunun, kulluğa/namaza karşı çıkan inkârcıya yönelik olması,¹⁰¹ âyetin akışına daha uygundur. Burada doğru yolda olan kimseye bakması istenen kimsenin, doğru yolda olmayan birinin olması daha anlamlıdır.

İkinci bir ihtimal de bakması istenenin Hz. Peygamber olmasına yöneliktir.¹⁰² Taberî, bu sûrede geçen üç “eraeyte” sorusunu da birbirinden bedel olarak görmektedir.¹⁰³ Bu durumda üçü de “bakar mısın, ne dersin?” anlamına gelir. Şa’râvî, bunların açıklamayı tekit için kullanıldığını söylemektedir.¹⁰⁴ Bu yaklaşımı Yazır şöyle açıklamaktadır: “Ey Muhammed! O namazdan alıkoyan bu azgın insanı gördün ha! Şimdi şunu bir düşün: Eğer öyle azgınlık etmeyip de hak ve hidâyet üzere gitse yahut namazdan alıkoyacağına Allah korkusuyla korunmayı emretse ne iyi olurdu!”¹⁰⁵ Her iki yorum da doğru gözükse bile birinci yorumun, âyetin akışına daha uygun düştüğü söylenebilir.

“Tefsîrû’n-Nisâbü’rî” (b.y.: y.y., ts.), 7/368.

⁹⁸ Ebüssuûd, *İrşâdü’l-‘aqli’s-selîm*, 9/180; Yazır, *Hak Dini*, 9/331.

⁹⁹ Ebû Hayyân, *el-Bahrü’l-muhî*, 8/489.

¹⁰⁰ İbn Kesîr, *Tefsîrû’l-Kur’ânî’l-azîm*, 8/438.

¹⁰¹ Yazır, *Hak Dini*, 9/331.

¹⁰² Mâverdî, her iki görüşü de zikretmektedir. (Mâverdî, *en-Nüket ve’l-‘uyûn*, 6/307)

¹⁰³ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 24/525.

¹⁰⁴ Şa’râvî, *Tefsîrû’s-Şa’râvî*, 1/1545.

¹⁰⁵ Yazır, *Hak Dini*, 9/331.

2.12. أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى

2.12.1. Meâli: Veya dalâletten sakınmayı emrediyorsa!

2.12.2. Analizi: “Takvâ/التَّقْوَى” kelimesini takvâ olarak çevirmek, bir anlam kaybı ya da hapsidir. Çünkü bu kelime Türkçede çok net olarak anlaşılmamaktadır. Bu nedenle “takvâyı emrediyorsa” cümlesini zalim kimsenin dalâletten, şirkten, Allah’a isyan etmekten sakınmasını istiyor¹⁰⁶ ve tevhidi, hidâyeti emrediyorsa¹⁰⁷ şeklinde çevirmek uygun olacaktır.

2.12.3. Yorumu (11-12): Ey İnkârda ısrar eden azgın kimse! Niçin düşünmezsin ki ibadet eden kul ya doğru yolda yaşıyor veya her türlü sapkınlık ve azgınlıktan sakındırmaya çalışıyorsa? Sen, böyle bir durumda dahi kendini kötülüklerden alıkoyacağına tutup da salih bir kulu iyilikten alıkoyarsan senin halin nice olur? Engellediğin o kulun, seni cehenneme götürecek amellerden engellemeye çalışan iyi bir kimse olduğunu hiç düşünmez misin?

2.13. أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى

2.13.1. Meâli: Bakar mısın şu inkârcıya! O, gerçeği yalanlama ve buna arkasını dönme durumunda,

2.13.2. Analizi: “Eraeyte”, burada “bakar mısın şu inkârcıya!” çevirisini Yazır, “Gördün ha, Ey Muhammed!” diye ifade etmektedir.¹⁰⁸

Bu âyette yalanlanan ve sırt çevrilen mef’ûlün mahzuf olduğu görülmektedir. Bu mahzuf mef’ûl, tefsirlerde “tevhidi”,¹⁰⁹ “apaçık

¹⁰⁶ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/777; Ebû'l-Leys es-Semerkandî, *Bahrü'l-'ulûm*, thk. Mahmûd Mataracı (Beyrut: Dâru'l-fıkr, ts.), 3/575; Abdurrahmân b. Nâsır es-Sa'dî, *Teysîrü'l-Kerîmî'r-Rahmân*, thk. Abdurrahman b. Mualla (b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000), 1/33.

¹⁰⁷ İbn Abbâs, *Tenvîrû'l-mikbâs*, 2/148; Semerkandî, *Bahrü'l-'ulûm*, 3/575; Cezâirî, *Eyserü't-tefâsîr*, 5/596.

¹⁰⁸ Yazır, *Hak Dini*, 9/331.

¹⁰⁹ İbn Abbâs, *Tenvîrû'l-mikbâs*, 2/148.

delilleri”¹¹⁰ şeklinde takdir edilmektedir. Allah’ın âyetlerini anlayıp kabul etme, Ona kullukta bulunma, insanlık görevini yerine getirme gibi bir gerçeğin inkâr edilmesinden bahsedilmektedir. Bunun, meâlde de “gerçeği” şeklinde belirtilmesi Türkçe ifadesi bakımından da uygun gözükmektedir. Zemahşerî, 11-13. âyetlerdeki şartın cevabının 14. âyet olduğunu söylemektedir.¹¹¹

2.14. أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى

2.14.1. Meâli: Bilmez mi ki Allah onu görmektedir dâima!

2.14.2. Analizi: 6-14. âyetlerin sonları hep “â/ى”sesiyle bitmektedir. Bu dokuz âyet, Türkçeye yine “a” sesiyle şöyle yansıtılmıştır: لَيَطْغَى - taşmakta, رَأَهُ اسْتَعْنَى - sanmakta, الرُّجْعَى - dönecektir mutlaka, الَّذِي يَنْهَى - karşı çıkana, إِذَا صَلَّى - ilahî divana durmasına, إِنَّ - وَتَوَلَّى - sakınmayı emrediyorsa, كَانَ عَلَى الْهُدَى - doğru yoldaysa, أَمَرَ بِالْأَفْوَى - sakınmayı emrediyorsa, بَرَى - görmektedir dâima. Ses uyumunu peş peşe “a” sesiyle yansıtan bu âyetlerin, pek çok meâlde Türkçeye uyumsuz bir şekilde aksettirilmesi, Kur’ân’ın belâgatını eksik yansıtmak sayılır.

2.14.3. Yorumu (13-14): Kimi, Allah’ın her fiili gördüğünü bildiği halde inkâr ve inat körlüğünden dolayı bir yalan rüzgârının peşinde sürüklenir. Kimi de Allah’ın her şeyi gördüğünü bilmediğinden cehâlet körlüğüne düşer.¹¹² İkisi de Allah’tan kopuk yaşamaktan doğan bir felakete doğru yol almıştır. Bilmez mi hiç? İdrak, Allah’ın her şeyi gördüğünü kalben bilmekle açılır. Akıl, gerçeğe ancak bununla bağlanır. Arzu, sınırını ancak bu bakışla bulur. “İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?”¹¹³ Kafasını gaflete gömen mi olayları iyi görür yoksa her şeye ibret gözüyle bakan mı? Allah’ın her şeyi gördüğünü bilmeyen, kendini sorumsuz sanır ve

¹¹⁰ Râzî, *et-Tefsîrû'l-kebir*, 1/4792.

¹¹¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/783.

¹¹² Bunun ana fikri için bk. Muhammed b. Mahmûd Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân "Te'vilâtü Ehli's-sünne" "Te'vilâtü'l-Mâtürîdiyye"*, thk. Mecdî (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-‘ilmiyye), 10/579.

¹¹³ el-Kiyâmet 75/36.

ileride başına ne tür felaketlerin geleceğini de görmez. Gördüğünde iş işten çoktan geçmiş olur.

2.15. كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ

2.15.1. Meâli: Hayır hayır! O kâfir, eğer vaz geçmezse tezin-den, biz de onu kısıkrak yakalarız perçeminden;

2.15.2. Analizi: “Kellâ”, çoğu zaman daha önce geçen bir durumu olumsuzlamak veya olumsuz bir durumu belirginleştirmek üzere “hayır hayır” şeklinde ifade edilmektedir. “Kellâ”nın en çok kullanılan olumsuz¹¹⁴ durumunu bu âyette görmek mümkündür.

Bu âyette vaz geçilmesi istenen konu mahzuftur. Buna tefsirlerde, “davasından, yapa geldiğinden, inadından, kibirli tutumundan¹¹⁵”, “işkencesinden”,¹¹⁶ anlamları verilmektedir. Bunun, meâle “tezinden” şeklinde yansıtılması hem anlam hem de 15. ve 16. âyet meâli sonlarındaki “tezinden”, “perçeminden” uyumunu sağlamak açısından münasip gözükmetedir. Sesteş yapılı “tezinden” mef’ûlû, aynı zamanda “derhal” anlamına da gelmekte ve böylece bir kinaye yapılarak zengin bir anlam sağlanmış olmaktadır.

“Nâsiye” ifadesine genellikle perçeminden anlamı verilmektedir.¹¹⁷ “Günaha batanlar, perçeminden ve ayaklarından yakalanır.”¹¹⁸ âyeti de buna delil getirilmektedir.¹¹⁹ Bazıları buna “alından” anlamı vermişse de Türkçede böyle bir kullanım bulunmamaktadır. Perçeminden yakalama sözü, cehenneme atılacak kişinin, alın saçlarından yakalanan biri gibi hâkimiyetinin tamamen ele geçirilip etkisiz hale getirilmesinden kinaye olduğu anlaşılmaktadır.¹²⁰

¹¹⁴ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, “kly”, 15/207.

¹¹⁵ İbn Cüzey, *et-Teshîl*, 1/2631; Râzî, *et-Tefsîrû’l-kebir* 1/4792; İbn Kesîr, *Tefsîrû’l-Kur’ânî’l-azîm*, 8/437.

¹¹⁶ Semerkandî, *Bahrû’l-‘ulûm*, 3/575.

¹¹⁷ Yazır, *Hak Dini*, 9/332.

¹¹⁸ er-Rahmân 55/41.

¹¹⁹ Ferrâ, *Me’âni’l-Kur’ân*, 5/224.

¹²⁰ Bk. Râzî, *et-Tefsîrû’l-kebir*, 1/4793; Yazır, *Hak Dini*, 9/332. Buna yakın mânâ için bk. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/783.

2.16. نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِنَةٍ

2.16.1. Meâli: O yalancı, günahkâr perçeminden.

2.16.2. Analizi: Bu âyet, bir önceki nâsiye âyetinden bedeldir.¹²¹ Buna göre nâsiye denen perçem, yalancı ve günahkâr perçem ile açıklanmaktadır. Yani burada âyetin, âyeti beyânı gerçekleştirmektedir. Türkçede açıklanan ile açıklayan cümle arasında “yani” anlamında noktalı virgül (;) kullanılmaktadır.

2.16.3. Yorumu (15-16): Hayır, hayır! Ey İnkârcı! Eğer iyi kullara eziyet etmek, bâtil yolda inatla gitmek, sapık davayı kibirle sürdürmek gibi zulümleri kesin olarak bırakmazsan sonunda seni kıs-kıvrak yakalar azaba sürükleriz. Hani var ya o kendini müstağnî görüp azıtmak, kulu ibadetten alıkoymak, hakkı yalanlayıp ona sırt dönmek ve Allah'ın her şeyi görüp hesap soracağını inkâr etmek gibi pek çok günahla kirlettiğin perçeminden! O perçemin gerisinde batıla bağlanmış günahkâr bir bilinç ve bu bilincin hâkim olduğu bir beden bulunmaktadır. Bu çekilince tüm varlığınla cehenneme yuvarlanacaksın!

2.17. فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ

2.17.1. Meâli: Bu durumda o, çağırsın bakalım kendi destekçilerini!

2.17.2. Analizi: Bu âyette fe/ف'nin “Bu durumda, buna karşı, eğer”¹²² anlamı kattığı anlaşılmaktadır. “Nâdiye”; akraba, adamları, kulübü ve destekçileri gibi anlamlara gelmektedir.¹²³

2.18. سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ

2.18.1. Meâli: Biz de çağırırız cehennem zebânilerini.

2.18.2. Analizi: Zalimlere karşı zebânilerin çağırılması, kâfirlerin kendi adamlarını dünyada çağıracağı, zebânilerinse âhirette çağırılacağı şeklinde anlaşılmaktadır. Bu, dünya hayatının âhirete göre

¹²¹ Zemahşeri, *el-Keşşâf*, 4/783; Semerkandî, *Baḥrû'l-'ulûm*, 3/575.

¹²² Taberî, *Câmi'u'l-beḫân*, 24/525; Râzî, *et-Tefsîrû'l-kebîr*, 1/4794.

¹²³ Mâverî, *en-Nûket ve'l-'uyûn*, 6/308.

kısa ve basitliği ve dünyanın hemen peşinden âhiret cezasının geleceği şeklinde düşünülebilir. Fakat bu durum, onların dünyada cezalandırılmayacağı anlamına gelmez. Nitekim daha sonra inen âyetlerde bahsedildiği üzere başta Bedir¹²⁴ olmak üzere birçok yerde cezalandırılmışlardı. Âyette dünya cezası anlatılmadan cehennem zebânilerinden bahsedilmesi, âhiret cezasının mutlaka gelip çatacak olan daha korkunç bir azap olduğunu hissettirmek için olsa gerektir. Buna göre İslâm'ın sadece âhiret dini olmadığını hem dünya hayatını hem de âhiretin sonsuz hallerini haber verdiğini söylemek mümkündür. 15-18. âyetlerin sonları “-yeh” ve “-eh” şeklinde bir ses uyumuyla bitmektedir. Bu âhenk, meâlde 15-16'da perçeminden, 17-18'deyse “destekçilerini-zebânileri” şeklinde karşılanmıştır.

2.18.3. Yorumu (17-18): Onlar, isterlerse dünyada kendi taraftarlarını ve fanatiklerini hakka karşı çağırırlar bakalım! Buna karşılık bir gün bu zalimler cezalandırılacaklar. Hatta âhiret hesabından sonra elleri ayakları bağlı mahkûmlar olarak ateşe atılırlarken bu can yakıcı azaptan kurtulmak için çağırabiliyorlarsa çağırırlar bakalım taraftarlarını! Biz de çağırırız emrimizi hakkıyla yerine getirecek cehennem muhafızlarını!

2.19. كَلَّا لَا تُطِيعُوهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ

2.19.1. Meâli: Öyleyse sakın sen, o inkârcıya boyun eğme! Dâima Rabbine secde et ve yaklaşımaya gayret et!

2.19.2. Analizi: “Kellâ”ya, yine olumsuz bir duruma dikkat çekip uyarmak için “sakın, asla” anlamı uygun düşmektedir. Kellâ'nın bu anlamına dayanarak denebilir ki, bu son âyete “böylece sakın” şeklinde başlanabilir. “Böylece, dolayısıyla, bu nedenle, o halde!” sözü metinde açıktan bulunmamaktadır. Fakat zihin, kellâ'dan esinlenerek cümlelerin akışında sibâktan siyâka geçerken böyle bir anlamı kurabilmektedir. Zira önceki âyetlerde baştan sona pek çok nimet anlatılmasına ve takvâ emredilmesine rağmen tüm

¹²⁴ Duman, *Beyânü'l-Hak*, 56.

tarafatlarını çağırarak Hz. Peygamberi kendi bâtil yollarına itaat etmeye zorlama peşinde olan zalimler hakkında Allah, Nebisine metanet vermekte, secde vesilesiyle Rabbine yaklaşmayı emretmekte ve böylece küfre itaat etmek gibi bir felakete karşı “kellâ/sakın ha!” ile uyarılmaktadır. Bu nedenle sebep ve bu sebebe karşı uyarı arasında böylece/dolayısıyla gibi bir bağlacın zihnen gelmesinin Türkçe anlatıma uygun düştüğü söylenebilir.

2.19.3. Yorumu: Ey Mümin! Bunca müjde ve uyarıdan sonra, geçici güce sahip zalimlerin baskılarına sakın ha boyun eğme! Bilakis onların ateşe götürecek tuzaklarından kaçınarak secde ile tazim et ve ümitle sonsuz güç sahibi Rabbine yaklaştırmaya çalış. Çünkü sana; felakete karşı selâmeti, nâra karşı nuru, fâniye karşı bâkiyi vaat ediyoruz. İyi bil ki bugün doğru yolda az gücü olanlar, yanlış yolda çok gücü olanlardan yarın daha iyi bir sonuca erecektir. Yeter ki hayatın boyunca şeytanın fitnesine değil Rabbinin rahmetine yaklaş!

Sonuç

Bu makalede Alak gibi vecîz bir sûrenin meâli ve yorumu, anlam ve dil estetiği açısından incelenmiştir. Önce bu sûrenin işleniş unsurları ilkesel olarak ele alınmış, sonra da bu ilkelerin sûre üzerinde uygulanması gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama, âyetin; metni, meâli, analizi ve yorumu şeklinde düzenlenmiştir. Meâl yapılırken Türkçede anlaşılacak şekilde bir dil kullanılmasına, anlaşılmayan kelimelerin anlaşılır karşılığının verilmesine ve cümle sonlarındaki ses uyumuna özen gösterilmiştir. Uygulama kısmında meâl ve yorumların hangi ilke ve gerekçeye göre yapıldığı irdelenmiştir. Böylece bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Âyet metninde mahzuf olduğu düşünülen “yazmayı”, “dalâletten” “tezinden” gibi mefûllerin, Türkçe anlam ve dil estetiğini sağlamak amacıyla meâlde ve yorumda açıktan verilmesi uygundur.
- Cümle başlarında bir olumsuzluğa dikkat çekmek için gelen ve çoğunlukla “hayır hayır” anlamına geldiği bilinen “kellâ”ların, bazen farklı anlam tonlarının da olduğuna, üç âyette farklı ton-

larda “böyleyken heyhat!”, “hayır hayır!”, “öyleyse sakın!” anlamına geldiğine değinilmektedir. Bu vesileyle bu edatların âyetler arası anlam akıcılığını sağladığı göz önünde tutulmaktadır.

- c. Cümle başlarında dikkat çekmek için gelen ve genellikle “gördün mü?” anlamında kullanılan “eraeyte” soru fiillerinin, üç âyetle anlam tonları gözetilmek sûretiyle “Bakar mısın şu karşı çıkana?”, “Ey İnkârcı! Düşünmez misin hiç?” ve “Bakar mısın şu inkârcıya?” şeklinde anlamlandırılmaktadır. Bu sorularda bir konuyu görmesi istenen öznenin, mü’min ve kâfir olarak değiştiğine dikkat çekilerek özne karışmasından doğan anlam karışıklığı önlenmektedir.
- d. “Alak” ve “takvâ” gibi kelimelerin çeviriye Arapça asıllarıyla aktarılmasından doğan anlam kayıpları sorunu, bunların Türkçeye “aşılınıp ana rahmine tutunmuş yumurtacıktan bir doku” ve “dalâletten sakınma” biçiminde çevrilmesiyle giderilmektedir.
- e. Kur’ân’da büyük oranda inkârcılar için kullanılan “el-insân” isminin, başındaki belirlilik takısı “-el” göz önüne alınarak belirli insanları ifade ettiğine ve böylece insan türünün tamamını kapsamadığına dikkat edilerek anlam karışması önlenmektedir.
- f. Üçüncü âyetteki “vâv” harfinin, çevirilerde bazen göz ardı edilen “zira” anlamı burada değerlendirmeye alınarak onun, iki cümleyi birbirine bağlama görevi yerine getirilmektedir. On yedinci âyetteki “fe” harfinin de cümleye “bu durumda” anlamı kattığına dikkat çekilerek cümleler arası bağlantı sağlanmaktadır.
- g. Çoğu zaman “gerçekten, doğrusu, iyi bil ki” anlamına gelen tekit edatı “inne”nin, sekizinci âyetle biraz farklı anlam tonunda kullanılmasının uygun olacağına dikkat çekilmekte ve “gerçekte, oysaki, halbuki, gerçek olan” şeklinde anlamlandırılabilceğine yer verilmektedir. Bu sayede onun, önceki cümlelerde geçen olumsuzluğa karşı büyük bir gerçeğe dikkat çekme görevinin ortaya çıkması sağlanmaktadır.

- h. Mekkî sûrelerin şiirsel (*secî*)¹²⁵ özelliğini sergileyen 1-2, 3-5, 6-14, 15-18. âyetlerin sonlarındaki birbiriyle âhenkli yapısı meâle, mümkün olduğunca âhenkli bir şekilde yansıtılmaktadır. Bu sûrede 1-2. âyetlerde “oku”, “doku”, 3-5. âyetlerde “ikrâm eden”, “öğreten”, “öğreten”, 6-14. âyetlerde toplam dokuz kelime “taşmakta”, “sanmakta”, “dönecektir mutlaka”, “karşı çıkana”, “ilahî divana durmasına”, “doğru yoldaysa”, “sakınmayı emrediyorsa”, “arkasını dönme durumunda”, “görmektedir dâima”, 15-16. âyetlerde “perçeminden” ve 17-18. âyetlerde “destekçilerini”, “zebânileri” uyumu sağlanmaktadır.

Böylece sûrenin, meâlinde ve yorumunda anlamın gücü ve söylemin estetiği korunmaya, bu sayede Kur’ân’ın belâgatına Türkçede de mümkün olduğu kadar sadık kalınmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu sûreden Rab adıyla gerçekleştirilecek okuma ve öğrenmenin insanı doğru merciye secde edip yakınlaşmaya sevk edeceği, aksi bir durumun insanı azgınlasmaya, Allah ile bağını koparmaya, kulluğa ve güzellikleri engellemeye sürükleyeceği, sahip olduğu güç ve imkânları kötü yolda kullanacağı ve bunun sonucu olarak da yaptıkları sebebiyle azaba sürükleneceği mesajlarının verildiği anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Ağkuş, Yusuf. “İnsanın ‘Nutfe ve ‘Alak’tan Yaratıldığını İfade Eden Âyetlerin Mâna ve Mesajı”. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi* 3/5 (2013), 90-119.
- Abay, Ahmet. *Kur’an’da Kişilik Eğitiminin İlkleri*. İstanbul: Düşün yayınları, 2015.
- Akdağ, Hasan. *Arap Dilinde Edatlar*. Konya: Tekin Dağıtım, 1987.
- Âlûsî, Ebû’s-Senâ Şehâbeddin Mahmûd el-. *Rûhu’l-Me’ânî fî Tefsiri’l-Kur’ânî’l-‘azîm ve’s-seb’i’l-meşânî*. 30 Cilt. b.y.: Dârü’l-Fıkr. Beyrut, 1983.

¹²⁵ Suyûtî, *el-İtkân fî ulûmi’l-Kur’ân*, 277.

- Bilgin, Abdulcelil. *Kur'ân Meallerinde Anlatım Bozuklukları*. Ankara: Ankara Okulları, 2012.
- Câbirî, Muhammed Âbid, 2013. *Fehmü'l-Kur'ân*. çev. Muhammed Coşkun. İstanbul: Mâna Yayınları, İstanbul, 2013.
- Câbirî, Muhammed Âbid el-. *Kur'ân'a Giriş*. çev. Muhammed Coşkun. İstanbul: Mana Yayınları, 2011.
- Cevherî, İsmâil b. Hammâd el-. *Şihâhu'l-luğa*. b.y.: y.y., ts.
- Cezâirî, Ebû Bekir Muhammed b. Abdilkâdir el-. *Eyserü't-Tefâsîr li Kelâmi'l-Aliyyi'l-Kebîr*. Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 2003.
- Cündioğlu, Dücan. *Kur'ân'ı Anlamının Anlamı*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2013.
- Çetin, Abdurrahman-Topuzoğlu, Tefik Rüştü. "Fâsıla". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/209-210. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Demirci, Muhsin. *Kur'ân'ın Ana Konuları*. 12. Baskı. İstanbul: İfav Yayınları, 2016.
- Dervîş, Muhyiddin. *İ'râbü'l-kur'ânî'l-Kerîm*. Beyrut: Daru'l-İrşâd, 1415.
- Dinçer, Ferit. "Ef'âlu'l-Kulûbta İlğâ ve Ta'lik". *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/6 (2020), 1807-1816.
- Duman, Zeki. *Beyânü'l-Hak*. Ankara: Fecr Yayın. 2016.
- Ebüssuûd, Muhammed. *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs, ts.
- Ebû Hayyân, el-Endelûsî Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf. *el-Bahrü'l-muhtâ*. thk. Sıdkî Muhammed. Kuveyt: Dârü'l-Fikr, 2003.
- Ebü'l-Bilâl, Ahmed b. Muhammed. *el-Müctebâ min müşkili'l-i'râb*. Medine: Mecma' el-Melik Fehd, 1426.
- Elik, Hasan – Coşkun, Muhammed. *Tevhîd Mesajı*. İstanbul: Fikir Yayınları, 2013.

- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed el-. *Tehzîbü'l-luğa*. b.y.: Mevkü'l-Verrâk, ts. www.alwarraq.com
- Fazlurrahman. *İslâm Geleneğinde Sağlık ve Tıp*. çev. Adnan B. Baloğlu vd. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Ferâhîdî, Halîl b. Ahmed el-. *Kitâbü'l-'ayn*. thk. Mehdi-İbrâhîm. 8 Cilt. Beyrut: Dârü mektebeti'l-hilâl, ts.
- Ferrâ, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Ziyâd el-. *Me'âni'l-Kur'ân*. b.y.: y.y., ts.
- Günel, Fuat. "Hira", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/121-122. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- İbn Abbas, Ebû'l-Abbâs Abdullâh. *Tenvîrû'l-mıkbâs min Tefsîr-ü İbn Abbas "Tefsîru İbn 'Abbâs"*. b.y.: Mevkı-ı't-Tefâsir, ts. <http://www.altafsir.com>
- İbn Âdil, Ebû Hafs Ömer. *el-Lübâb fî ulûmi'l-Kitâb*. thk. Âdil Ahmed. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. Tunus: Dârü Sahnûn, 1997.
- İbnü'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali. *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr*. b.y.: el-Mektebü'l-İslâmî. 3. Basım, 1984.
- İbn Cüzey, Ebû'l-Kâsım Muhammed. *et-Teshîl li-'ulûmi't-tenzîl*. b.y.: y.y., ts.
- İbn Habîb, el-Hasen b. Muhammed en-Nisâbü'rî. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Kerîm "Tefsîrû'n-Nisâbü'rî"*. b.y.: y.y., ts. <http://www.altafsir.com>
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükrim. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Mısır: Dârü'l- Âfâki'l-Arâbiyye, 2002.
- İbn Sîde, Ebû'l-Hasan Ali b. İsmail. *el-Muhkem ve'l-muhîti'l-a'zam*. thk. Abdülhamîd. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-'ilmiyye, 2000.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-azîm*. thk. Sâmi b. Muhammed es-Selâme. 8 Cilt. Riyâd: ed-Dârü't-Tayyibe, 1999.
- İbrâhim Mustafa vd., *el-Mu'cemü'l-vasîf*. b.y.: Dârü'd-Da've, ts.

- Kur'ân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri.* çev. Ömer Nasuhi Bilmen. İstanbul: Kahraman Cilt-Yayıncılık, 2009.
- Kur'ân-ı Kerim ve Muhtasar Kelime Meali.* haz. İlmi Heyet. İstanbul: Hayrat Neşriyat, 2011.
- Kur'ân-ı Kerim Meali.* çev. Halil Altıntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 3. Basım, 2007.
- Kur'ân'ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri.* çev. Mustafa Öztürk. Ankara: Ankara Okulu, 2018.
- Kur'anı Kerim Mealleri.* Erişim 15 Aralık 2022. www.mealler.org
- Kutup, Seyyid. *Fizilâl-il Kur'ân.* çev. Emin Saraç – Hakkı Şengüler. İstanbul: Hikmet Yayınları, ts.
- Mâtürîdî, Muhammed b. Mahmûd Ebû Mansûr el-. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân "Te'vîlâtü Ehli's-sünne" "Te'vîlâtü'l-Mâtürîdiyye".* thk. Mecdî. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.
- Mâverîdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-. *en-Nüket ve'l-'uyûn "Tefsîrû'l-Kur'ân".* thk. Seyyid b. Abdulmaksûd. 6 Cilt. Lübnan: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Mukâtil, İbn Süleymân Ebû'l-Hasan İbn Beşir el-. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân.* thk. Ahmed Ferîd. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Nesefî, Ebû'l-Berekât Abdullâh en-. *Tefsîrû'n-Nesefî "Medârikü't-tenzîl".* thk. Mervân Muhammed. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'n-Nefâis, 2005.
- Okuyan, Mehmet. *Kısa Sûrelerin Tefsiri.* İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014.
- Özdoğan, Mehmet Akif. *Arap Gramerinde Mecâz.* İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019.
- Öztürk, Ali Hakan. *Tefsir İlminin Gelişim Süreci Bağlamında Alak Sûresi Yorumunun Değerlendirilmesi.* Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

- Öztürk, Mustafa. *Meal Kültürümüz*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011.
- Öztürk, Mustafa. *Tefsirin Hâlleri*. Ankara: Ankara Okulları, 2013.
- Pak, Zekeriya. “30. Cüz’ün Çevirisi ve Çeviri Üzerine Bazı Notlar”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7, (2016), 29-68.
- Pak, Zekeriya. “Meâllerde Parantez Kullanımının Gerekçeleri ve Anlam ve Dil Estetiği Açısından Yol Açtığı Problemler”. *Kur’ân Meâlleri Sempozyumu -Eleştiriler ve Öneriler-* Tertip. Ömer Menekşe. 439-456. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2007.
- Pak, Zekeriya. “Meâllerdeki Çeviri Sorunları Üzerine Bir Örnek: Kur’ân’da Aynı Anlamı İçeren Mükerrer İfade Kalıplarının Farklı Tercümesi”. *İslâmî Araştırmalar* 4/1 (2004), 27-39.
- Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer er-. *et-Tefsîrû’l-kebir “Mefâtîhu’l-ğayb”*. 32 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Fıkr, 1981.
- Reşîd Rızâ, Muhammed er-. *Tefsîrû’l-menâr “Tefsîrû’l-ğur’ânî’l-hakîm”*. nşr. el-Hey’etü’l-Mısriyye. 12 Cilt. Mısır: Dârü’l-Menâr, 1990.
- Sa’dî, Abdurrahmân b. Nâsır es-. *Tefsîrû’l-Kerîmi’r-Rahmân*. thk. Abdurrahman b. Mualla. b.y.: Müessesetü’r-Risâle, 2000. www.qurancomplex.com
- Sa’lebî, Ebû İshâk en-Nisâbü’rî es-. *el-Keşf ve’l Beyân*. thk. İbn Âşûr. 10 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâs, 1022.
- Sem’ânî, Ebü’l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed es-. *Tefsîrû’l-ğur’ân*. thk. Yâsir. Suûdiyye: Dârü’l-Vatan, 1997.
- Semerkindî, Ebü’l-Leys Nâsır b. Muhammed es-. *Bahrü’l-‘ulûm*. thk. Mahmûd Mataracı. 2 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Fıkr, ts.
- Sevinç, Alişer. *Plasentasyon Bozukluğu ile Birlikte olan Gebeliklerde Plasentanun Histopatolojik İncelenmesi*. Mersin: Mersin Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Doktora Tezi, 2020.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali eş-. *Fethu’l-ğadîr*. Beyrut: Darü’l-Kelimi’t-Tayyib. 1994.

- Şinkîti, Muhammed el-Emin b. Muhammed eş-. *Edvâ'ü'l-Beyân fî İzâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân*. b.y.: y.y., ts.
- Suyûtî, Abdurrahman Ebû Bekir es-. *el-İtkân fî ulûmi'l- Kur'ân*. b.y.: y.y., ts.
- Suyûtî, Abdurrahman Ebû Bekir es-. *Kur'ân İlimleri Ansiklopedisi "el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân"*. çev. Sâkıp Yıldız vd. İstanbul: Medve Yayınları, 1983.
- Tiyek, Fatih. "Vav Harfî ve Kur'ân'ı Anlamaya Etkisi". *Bilimname: Düşünce Platformu* 1/30 (2016), 275-296.
- Topaloğlu, Bekir. "Kerîm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/287-288. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, Erişim 13 Ağustos 2022. <https://sozluk.gov.tr>
- Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-. *Câmi'u'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân "Tefsîru İbn Cerîr", "Tefsîrû't-Taberî"*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 24 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 2000. www.qurancomplex.com
- Şa'râvî, Muhammed Mütevellî eş-. *Tefsîrû's-Şa'râvî*. b.y.: y.y., ts.
- Vâhidî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed el-. *el-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz*. b.y.: y.y., ts.
- Yaşar, Ahmet. *Arapçanın Temel Kuralları*. İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1996.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-. *el-Keşşâf 'an haqâ'iki gavâmi'zi't-tenzîl ve 'uyûni'l-eķâvîl fî vücuhi't-te'vîl*. thk. Abdurrezzâk Mehdî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs, ts.

Principles to be Considered in Terms of Meaning and Linguistic Aesthetics in the Translation and Interpretation of Sûra al-Alaq

Summary

In this study, sûra al-Alaq is discussed in terms of meaning and eloquence (language aesthetics). Such a subject requires to be dealt with from two aspects as content and method. In terms of content, sûra al-Alaq is the first surah or one of the first sûras revealed to the Prophet. It is a principled sûra, especially with its five verses at the beginning. The sûra begins with the command: Read! In the name of thy Lord who created. Reading is prioritized over worship and muamalât. In this way, reading is considered a very important activity. In the sûra, the words iqra', halaq, alaq, qalam are used to establish the creator-created relationship. The verses related to these, provide physical-metaphysical (matter-meaning) communication. In this sûra, people are reminded of the opportunities God has given them. For this, the state of the fetus clinging to the mother's womb is given as an example. In this example, holding on to the mother's womb is likened to holding on to God. Therefore, the name alaq/holding has become the most important keyword of the sûra. In the following verses, antonyms, such as "Sallâ"- "tawallâ", "is-ta'nâ"- "taqwâ" are used in a rhyming (secî) manner. The purpose of this is to persuade people with compatible and meaningful words. In this way, the proofs of hidāya are reminded and it is made easier for people to believe. Those who do evil are threatened and awakened by the torment of hell.

In the study, the opinions in the sources of tafsîr are used as much as possible. The sûra is dealt with in two parts in terms of method. The first is the principles to be observed in translation and interpretation. The second is the execution of these principles in translation and interpretation. In the principles section, the principles on which the surah will be analyzed are given. Because it will be very difficult to convey the meaning and aesthetics of the sûra in a healthy way without establishing the principle systematic of what

it says and how it says. Rules such as the discretion of the complement (mef'ül), the Turkish equivalent of alaq, and the translation of each verse one by one are some of these important principles. sūra al-Alaq, in the application section, is examined with the meaning of Qur'ān, analysis, and interpretation. An attempt is made to translate the sound harmonies at the end of the verses of sūra al-Alaq into Turkish with an approximate harmony. The aim is to better understand the sura through short and holistic interpretations. We try to preserve as much of the impressive literary structure of sūra al-Alaq as possible in the translation. Indeed, the total or partial loss of this feature is considered a translation error. In the analysis part, attention is drawn to the functions of letters, conjunctions and word elements. Because they make important contributions to understanding. The weakening of these contributions will damage the literary structure of the meaning. Especially the words “kellā” and “araayta” have meaning tones. Not paying attention to these meaning tones leads to semantic confusion. The comment sections are kept short. Thus, it is aimed to use an aesthetic language and easy reading. Long explanations often bore the reader. As move away from the main frame, mental disorganization occurs. Therefore, it would be useful to include the meaning and language in short comments. It is famous that sūra al-Alaq was revealed at different times. Despite this, we preferred to examine this surah as if it were a whole. Because a holistic view of a surah that will be read until the end of the day will ensure that the fluency and messages are not disconnected. In summary, sūra al-Alaq has a literary structure in terms of text and meaning. It is important to transfer this literary structure to the meaning in terms of meaning and language aesthetics. With these aspects, sūra al-Alaq has the power to persuade people until the end of time. Reflecting this power in the translations with the meaning and aesthetics of the language indicates fidelity to the text.

Keywords: tafsir, sūra al-Alaq, meaning, eloquence.